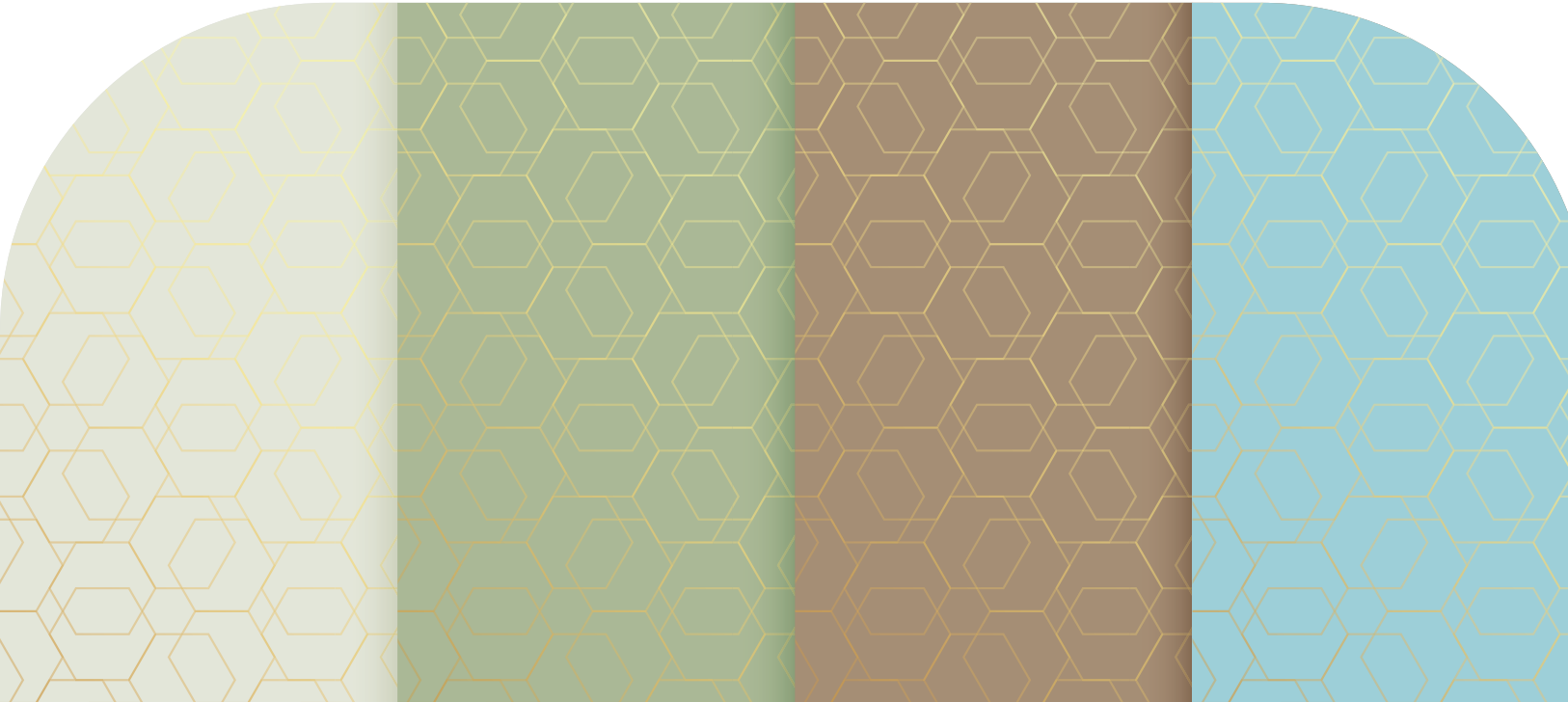

Premis
LITERARIS

XXXII
PREMIS
LITERARIS
FRANCESC
BRU

AR
R
K
K
J

PREMI_Narrativa en Valencià

FITOMIGRANTS

Jesús Bernat Agut

*Diuen que no hi ha remei...
de Remei sí que n'hi ha!
Més avallet d'Ulldecona
i més amunt d'Alcanar.*

Els Quicos

1

—Que això no s'havia vist mai ho diràs tu! Vos altres només teniu, a tot estirar, una setantena d'anys. Hauríeu de sentir el que diu la carrasca de l'Auelo Tomàs..., o el reboll de l'Ombria de les Llometes. Eixos sí que ho poden dir, si de sequeres com aquesta n'hi ha hagut o no n'hi ha hagut mai; almenys en els darrers tres-cents anys..., que si no vaig errat són els hiverns que han conegut eixos arbres magnífics.

—Tampoc és cosa d'anar a preguntar-los-ho, perquè la realitat és la que és. La carrasqueta del caminet de la Solana, tu ens ho has dit, està d'un color terrós i malaltís... No durarà gens ni miqueta!

—Ep! Sembla mentida que tu no ho sàpigues! Eixa carrasqueta que viu damunt la roca només fa que defensar-se; es despullarà i pensareu que s'ha mort, però, en realitat, tot ho fa per no transpirar la miqueta d'alé que li queda i confia que, després d'una dormida, ploga uns dies i es torne a confortar.

—Equiliquà! Ací és on volia anar a parar. Ja fa un any que no plou i les núvoles ens venen totes de ponent, eixutes i cansades de creuar terra i més terra... Només una llevantada ens salvaria i, si fem cas del que hem sentit dir als homes, no se n'espera cap, de ruixat.

La conversa del vell senglar i de l'olivera del Metge és observada per una lluna vella que ja fa dies que minva, com l'ànim de tots els arbres del planet de les Llometes. La majoria són ben joves: un roure esvelt que, contra natura, festeja amb una savina; dos oms sembrats fa sis anys vora la caseta; uns ginebres nascuts el cinquanta-sis; una canetera filla d'un ullastre empeltat fa quinze anys, una mançanella que va vindre d'Alcanar

i dues dotzenes d'arbecuines arrenglerades en dues files i plantades damunt d'un tou de terra de torbera, gràcies a la qual fan cara de no patir tant aquesta secor.

—A més —continua l'olivera del Metge— ja ho diuen els vells: “De ponent, ni vent ni gent!”. Si continua bufant de Xous, això sí, ens acomboiem tot mirant el cel i el pas dels núvols... D'aigua, però, d'aigua ni un bocí per portar-nos a la boca.

—Ep! —ara és el roure qui posa basa en la conversa— A banda que eixa dita és ben xenòfoba... No recordeu la contalla d'aquell pastoret a qui li van preguntar: “Pastoret, què fa? Ens plourà?”, “De morisco *no'n* plovisco!” va contestar aquell xiquet. I heus ací que els caçadors van marxar confiats. Al cap de poc, va caure una ploguda que els va xopar a tots. “Pastoret. No deies que de morisco *no'n* plovisco?”. El sagal, sorret-sorret, els va contestar: “Quan déu vol, plou de tots els vents!”. Pos això! Encara que només vinguen ponentades i quatre arabogues d'aire... igual ve un dia i ens plou.

—No heu perdut encara l'esperança i feu bé; és el darrer que s'ha de perdre, però si segueix un altre mes així..., potser no podrem contar-ho. Ja sé que confiàveu que amb la baixada dels Pelegrins vindria l'aigua, però tampoc ens l'han portada! —reblà el vell senglar. No hi ha remei!

—I què se suposa que podem fer? —qüestiona l'olivera.

—Moure'ns, marxar, cercar noves terres menys caloroses i més humides. No cal fer-ho més llarg, que el sol està a punt d'eixir i jo me n'he d'anar. Penseu-ho bé. Trieu si voleu moure i buscar terres noves més fresques i humides o quedar-vos tot esperant la mort.

—I si som plantes, que vol dir que estem plantades, immòbils... Com collons vols que marxem?

—Olivereta dels meus somnis, si hem aconseguit parlar i la parla és allò que caracteritza als éssers que es creuen superiors, a la humanitat eixa que es carregarà la Terra... Com vols que us siga difícil moure-vos? Ho fareu!

— Ara sí que em puc desmaiar a gust! Atrapats que estem a la terra resseca com si tinguérem

una llosa. Si hi haguera saó i la terra estiguera més solta potser, amb molta voluntat i un feix d'imaginació, aconseguirem moure'ns..., però marxar, caminar, fer passes com feu vosaltres els senglars o les sargantanes... o arrossegar-nos com les serps, això és anul·lar les lleis de la natura, desfer la classificació dels éssers vius...

—Efectivament, tota una revolució! Però és l'única solució; l'alternativa és morir-te, desfer-te i integrar-te a la terra... I potser amb la pluja, si alguna vegada plou, desplaçar-te per a res. La terra està cada vegada més resseca i escalfada... Potser només ens espera el desert!

Un dels oms dona el diàleg entre senglar i olivera per esgotat. Ara és ell qui, amb gest resolutiu, pren la paraula.

—A veure! Després d'escoltar-vos, a parer meu hauríem de prendre una decisió ben prompte. U: som a la primavera, les temperatures, tot i que més càlides que abans, encara són suportables. Dos: ni plou ni s'espera que ploja i, per tant, l'eixutesa va en augment i no podem sobreviure a un segon estiu. Tres: És el moment de moure, i el primer que ens cal per a poder manejar les arrelades comes és tindre la terra en saó... I sé com podem, almenys per una vegada, aconseguir-ho! —deixa uns segons tot esperant que algú li faça la pregunta òbvia, però tots saben que no tardarà a donar la resposta sense necessitat de qüestionar-la— L'amo de la caseta —continua— vindrà prompte. Ja us ho dic jo que, pegat comestic a la seua terrassa, el sent enraonar moltes vegades, que ja fa temps que parla sol. Si ens veu desmaiats ens abocarà ni que siga un caldero d'aigua a cadascú, sobretot a les oliveretes. Amb la terra humida serà més fàcil per als senglars deixar-nos les arrels soltes per poder caminar... Al roure i a nosaltres dos —mira a l'om veí— ara sense fulla, ens és impossible simular cap desmai, però tenim forces. Ara, les oliveres, les savines i els ginebres..., tots podeu mostrar la urgència del moment si representeu un teatral abatiment. Conec —prosegueix amb la proposta— el tarannà d'aquest home i, a més de les preades oliveres de les quals espera, encara innocent, la collita de novembre, s'estima, com no ho sap ningú, cada savina i els solitaris ginebres. Us té a tots batejats!

—El desmai fingit —aclareix la savina que es recolza sobre el roure— no és un automatisme, ens cal una mica de temps i, a més, a l'hora que sol vindre l'home els senglars ja dormiu... I no estareu per a avisar-nos.

—La parella de sarvatxeres que planegen cada matí per aquests tossals sí que ens hi poden ajudar. Ben sovint —aclareix el roure— descansen damunt les meues branques. Només s'hi posen els ho diré... No ens negaran el favor.

—I en acabant, què? Quan els senglars ens hagen remogut la terra i tinguem les comes lliures... Cap a on pegarem?

Amb aquesta qüestió direccional que planteja l'olivereta del Metge al grup els deixem que continuen enraonant. El vell senglar ja els ha dit que demà, en fer-se fosc hi tornarà i planejaran aquest èxode necessari, que amb allò del canvi climàtic ja es veia vindre; però, ara se'n va a dormir que ja clareja i l'espés coscollar l'engronxarà i el deixarà somiar.

2

Han passat dues sessions de reunions nocturnes, assemblees en què el veïnat botànic, el vell senglar i la parella d'àguiles han enllestit el pla de fugida, el recorregut previst i un possible destí final que sembla compleix les condicions necessàries de fresqueta i humitat. Les sarvatxeres han quedat que matinaran per avisar de l'arribada de l'home... en coneixen el cotxe i quan arribe al coll de la Bassa volaran fins al pla de les Llometes per donar l'avis i que comence el desmai; encara tindran temps les oliveres, savines i ginebres, perquè més d'una vegada l'han vist parar al Ramon per esmorzar o fer-se un talladet curt de cafè. Aquesta precisió de detalls no és cosa del narrador omniscient sinó de les notes preses durant anys per l'om pegat a la caseta, anotacions que ja ha explicat a la parella d'àguiles de pit blanc, rapinyaires que s'alimenten de serps, sargantanes... i algun sarvatxo. Justament la raresa en la caça d'aquest rèptil, amb dents capaces de marcar un perpal de ferro, les ha batejades com a sarvatxeres.

Afegirem ara que en les dues assemblees s'han incorporat al projecte migratori un parell de carraques i una família sencera de senglars: mascle i femella i mitja dotzena de porquets. La sequera ha persistit i les ganes de fugir han crescut. Hi ha encara, però, una atmosfera de dubtes que no fan sinó augmentar el desassossec i això que en diuen estrés hídric. Han parlat també sobre la duració de l'estada i l'om de la caseta, ben seriós, ha explicat que no es tracta d'una migració de temporada, com aquelles que ha sentit a dir que feien fa dècades els masovers a França per fer la verema.

—Caldria que consideràreu que es tracta d'un canvi definitiu, de no retorn. L'esforç és més que sobrehumà, és *superfit*, si em permeteu el neologisme. Prou fariem si, sense baixes, arribem on volem. Qui sap si d'ací uns quants anys ens torna la pluja i la fresca que ens feia agradable aquesta llometa. Ara per ara, però, només podem fugir per subsistir! Ja portem més d'un any de sequera i, amb l'eixutesa de l'arbreda també començaran les epidèmies... Mireu els pins com cauen!

Hi ha un grupet d'arbequines, mitja dotzena a tot estirar, que han fet observar que a la Plana, tot i que la calor no amaina, el fet que hi reguen, bé siga a manta o per degoteig, els assegura l'aigua... I diuen que ja hi tenen rodals només sembrats d'oliveres i que de set no en pateixen; això sí, l'oli que en fan sol tenir un baix rendiment perquè es fan grosses, les olives, però tenen més aigua que no pas oli. A elles, però, no els preocupa aquest factor productiu d'interés humaníssim sinó la supervivència, que tindrien assegurada. "A més, ens costarà menys davallar cap a la mar que pujar

muntyanes amunt!". Una savina, que ja fa sis anys que conviu amb aquestes oliveretes joves, els ha promés de baixar amb elles. La resta, però, prefeix anar cap amunt i una mica al nord... "Allà on la fresca conviu amb la pluja, on encara puguen arribar amb una mica d'aigua els núvols que venen de ponent". La tria del nord no crec que responga a cap coneixença de la poesia espriuana, tot i que l'om ha sentit uns quants versos llegits en veu alta per l'amo de la caseta... Ves a saber!

Només els cal, doncs, esperar l'avis de les àguiles per encetar un teatral desmai i la posterior arribada d'aquell humà enamorat de les savines, tot desitjant que tinga a bé repartir uns quants poals d'aigua de la cisterna. En acabant, només hauran de seguir les indicacions de l'om i del vell senglar, com a coordinadors que són d'aquesta fitoepopeia.

3

Encara no havia passat una setmana des de la celebració de la darrera assemblea quan, a punta de sol, veuen arribar una de les sarvatxeres amb un vol directe i sense planejar. Un tant emocionada, es posa sobre la branca del roure. El cotxe —els explica— feia un minut que enfilava el coll de la Bassa; la seua parella —la de l'àguila, volem dir— ben enlairada observava els moviments d'aquell Dacia Sandero blanc i, ben prompte, sabríem si s'aturava o no a Casa Ramon, el restaurant on sol esmorzar.

—Aneu desmaiant-vos —ordena l'om— encara que s'ature a esmorzar, sempre ho fa curtet.

Mentre l'arbreda afectada es concentra en aquest ioga d'abatiment, arriba l'altra àguila per dir-nos que no, que avui no ha parat a esmorzar, però que s'ha aturat davant del forn de la plaça i que podem estar tranquils perquè hi havia cua. La parella rejunxada es torna a enlairar i vola cap a Atzeneta des d'on seguirà els moviments d'aquell illús de qui esperen assaonarà els voltants de cada soqueta per fer possible els fussions dels senglars i el posterior desarrelament..., realitat, que no metàfora, per iniciar l'èxode necessari del poblat.

L'home arriba amb el cotxe, que deixa a l'ombra de les carrasquetes de vora casa. Observa primer el pluviòmetre, que ja sap buit, però que l'obliga a constatar que segueix sense ploure; ni una gota des de la primavera passada... Que tampoc es va lluir! —pensa. Guaita dins la caseta per fer dos glops d'aigua i, amb un tros de coca de tomaca a les mans, emprén a fer un volt per visurar l'estat de les oliveres del Planet. No ha acabat el primer mos quan ja l'esglai li canvia el rostre. Desmaiades, somortes, amb les fulles abatudes però sense caure. Ha de ser la sequera, però té tota la pinta d'un enverinament que no entén. Va voler matar el coscoll que eixia pels voltants de les oliveres, però està ben segur que no va esquitxar ni una soqueta¹. “Només pot ser la seca, la set que tenen probretes!”. Abandona la coca damunt el pedrís de la caseta i agafa els poals. Obre la mànega de la cisterna i la dei-

xa que vaja rajant dins el bidó gran mentre ja transporta dos calderos cap a la d'Alcanar que sembla un ploró, un desmai. A poc a poc i amb el seguit de viatges remulla el terra que volta cada olivera. No té aigua per a les oliveres grans, que tampoc reclamen, potser per la fondària de les seues rails, cap reg. Són arbres de secà i, encara que mostraren feblesa, han de suportar aquest tràngol que no pot durar més. Les menudes, però, aquelles oliveres que va plantar amb tota l'estima del món i amb l'ajut d'uns amics que —aprofite per a dir-ho— no entenien de cap manera que no arrencara abans les savines i, en canvi, les deixara, de vegades, a menys d'un metre de l'olivereta. “El seu veinatge només pot beneficiar-les”, afirmava sense trobar l'acceptació ni comprensió dels amics... Bé, doncs, com us deia, aquestes menudes sí que volien un ajut de tant en tant, però ara ja semblava que estaven ben arrelades. A més, no podia ser una altra la raó del desmai que mostraven també les savinetes; el patiment de les veines les afectava, tot i que elles ben bé podien suportar aquesta sequera. Els aboca també uns poals d'aigua i revisa després els altres arbres: al til·ler jove, tot i no trobar-lo desmaiàt, li aboca un poal per ajudar-lo en la rebrotada que ja prometen els seus borrons; les carrasques no estan ufaneses com altres anys, però no fan mala cara. Fa uns dies n'havia vista una sense fulles damunt unes roques; aquestes, però, tenen bona molla i aguantaran. El roure i els oms, ja haurien d'haver borronat i assenyalar que mouen; savis com són, però, aguanten sense esclat... fullaran més

¹ El lector agut i estandaritzant haurà observat que hi ha un cert abús del diminutiu en la narració. Cal dir que hem evitat, tant com hem pogut, la presència excessiva de diminutius, però, potser influïts pels actants d'aquesta història i per la tendència afectuosa de l'home envers els arbres, ens hem permés aquest desajust normatiu que fa envermellar el corrector.

tard! Així ho pensa l'home de la caseta mentre camina cap al bancal Roig, on espera no veure cap desmai entre aquelles oliveres que ja tenen una quinzena d'anys. El tros de coca ja ha tingut visitants, un camí llarg ennegrit i salvatià... "Per les rutes amigues, unes formigues", que no saben com pair l'obsequi.

Mentre s'allunya l'home enganyat, l'arbreria del complot somriu i torna, a poc a poc, a recompondre's i a adreçar-se cada fulla mentre enlaira novament les branques. Quan l'home torna al planet s'acomboia l'esguard amb allò que s'ha esdevingut i comprén l'agraïment que mostren aquells arbres que, emocionat, s'endú al magí mentre se'n torna cap a la Plana.

—Ha de ser aquesta nit! —proclama l'om— La parella de sarvatxeres ja vola cap a ponent i ens trobaran un lloc adient per passar el dia de demà. Quan tornen ho parlaran amb els senglars que correran camí amunt fins al lloc que hagen assenyalat. Allà, els porcs remouran la terra i la tindran sostovada per a quan arribem nosaltres abans de l'eixida del sol. Viatjarem de nit i ens plantarem abans de l'eixida del sol. Eixe és pla que tenim per passar inadvertits a les mirades humanes que ens podrien fer fracassar.

—Perdoneu l'atreviment —és el jove tiler qui ara parla— ja sé que no he participat en cap de les assemblees nocturnes i que em podeu negar la petició. La cosa és que l'home de la Caseta m'ha abocat un poal d'aigua, m'ha sostovat la terra i... m'ha semblat com un senyal del cel, una crida perquè també jo m'unisca a l'èxode que proposeu. Ho dic perquè, si ho teniu a bé, comenteu-li al vell senglar que em remoga també la terra. Caminaré amb el grup.

4

I heus ací que a boqueta de nit, només el sol ha traspost darrere de la serra i els grisos i pardos han començat a guanyar als verds, una dotzena de porcs a les ordres del vell senglar han mamprés a fassar la terra que volta cada arbret. Després, ell vell ha guaitat al capdamunt d'un roquí on la pa-

rella de sarvatxeres li han explicat el punt exacte que han triat per a la primera estació.

—Es tracta d'un bancal veí del mas de Mor. Durant dècades, qui sap si segles, ha estat el millor racó del terme de Vistabella per a les pataques; la seua terra sembla sauló, de tan solteta com està. Fa temps que no s'hi sembra, però no hi trobaran massa brossa perquè també allí han patit aquesta sequera que us fa moure. Hi hem deixat una tira de banderoles grogues d'aquestes que, innocent, fa servir l'home de la caseta perquè els cursos no roseguen les gemmes del cirerer.

El tràfec dels senglars ha estat intens; sort han tingut que aquesta nit no està Benito, l'altre veí de la contornada. El seu gos no haguera deixat de brodar mentre fustaven tots els membres de la família senglera. El vell encara ha aconseguit que s'afegisquen a la tasca quatre porcs joves que, desitjosos d'aventures per la Plana, on els han dit que sobra el menjar, acompanyaran la savina i les sis oliveretes deleroses per trobar en el reg dels tarongers la solució a la sequera patida.

Encara no ha passat una hora quan ja els arbrets s'han trobat amb la rabassa alliberada del pes de la terra i mouen a poc a poc les arrels per educar-les com a cames. Al roure, descansat com està de la dormida hivernal, no li ha costat plantar-se damunt les fortes arrels barbades. Ell mateix ha ajudat la savina, que suporta més pes pel seu frondós ramatge. Els oms han hagut de desfer-se d'uns quants rebrots que els atenallaven a una superfície massa ampla. El grup d'arbequines i l'olivereta del Metge s'han acomiadat d'aquelles que han decidit baixar a la Plana i els han demanat que els facen saber el seu destí.

—Alguna au tindrà a bé portar-nos noves vostres —ha afirmat, esperançada, l'olivera del Metge.

Quan ja tota l'arbrada de migrants han estirat les cames, la corrua ha emprés la pista fins al mas de Roc darrere del vell senglar, guia de l'expedició. La resta de porcs han corregut amunt cap a Xodos.

—Arribaran ben prompte per poder fer els clots i que tots pugueu descansar durant el dia —ha explicat el vell senglar mentre veia allunyar-se una rabera parda.

Ha estat un inici costerut que, en alguns moments, feia perillar la processó. La solidaritat d'alguns arbres amb els més menuts, però, ha fet possible que dues hores més tard ja recorreguen els plans de la Llosa sense cap incident remarcable. La lluna minvant escassament il·lumina el pas d'aquells fantasmes que sobten, això sí, la quieta mirada d'algunes savines insomnes i qualche carrasca que, amb la gola resseca, no pot agafar la son. Alguns mussols i òlibes, estranyats per aital processó, no han pogut estar-se de seguir la comitiva una estona fins que ja ha passat el mas de Sant Cristòfol, allunyat de qualsevol rastre humà de Xodos. Ben difícil, altrament, que cap xodenc recorregu els carrers a les tres del matí, si no és aquell que diuen es perd algunes nits entre els llençols de Sylvie, la francesa que va vindre a l'estiu i que no ha volgut abandonar la Roca i els passejos diaris fins al mas de Gargant.

I no ha passat una hora quan ja aquesta diversitat de peregrins que cerquen aigua i temperatures més fresques han recorregut la pista per vora la cova d'en Poma. Bé que hagueren pogut pujar per l'ombria del Marinet, però el vell senglar ha optat per aquesta ruta perquè, segons ha explicat, possibilita un caminar menys tortuós per al roure i els oms que, alts com són, haurien d'arrossegar-se més d'una vegada per no entropessar amb les branques de carrasques i pins que acompanyen el camí dels Pelegrins.

—Amb la lluna al ple ens haguérem amagat pel bosc, però avui no ens cal patir; ningú no ens veurà. Gregorio, que a l'estiu puja a dormir al mas de les Pomes, passa l'hivern al poble i no correm cap perill.

Potser ja havia acabat la frase quan el roure ha cridat "Llum!" I el vell senglar, sorprès per l'imprevist i com si assolira el paper de comandant del *fitoescamot*, ha ordenat als seus soldats entrar-se'n al bosc del barranc i restar quietos fins que manara una altra cosa. Tots han cregut i, amagats, han vist passar un cotxe amb un remolquet carregat de palla. Quan ja s'ha allunyat

un parell de revoltes més avall, el vell senglar ha donat la veu perquè tornaren a formar la fila i procedir al recompte... Mai no se sap! Tot i el somriure socarró de l'olivereta del Metge, el repàs ha posat de manifest que faltava una savineta, la que acompanyava un dels ginebres. No ha tardat el càdec² a rebuçar pels voltants... Uns metres més avall, tombada, hi havia la savineta que, sembla, havia redolat amb les presses. El roure s'ha ajupit per recollir-la amb les fortes branques i traure-la a la pista.

—La portaré jo, sembla que està una mica estabornida amb els colps...

Avançem, ja descansarà en arribar al bancal promés.

La decisió del roure ha tingut bon acolliment per part de tots i un agraïment profund del ginebre. La savineta només ha tingut esme per dir gràcies i, tot deixant-se engronxar, s'ha adormit. El vell senglar ha comentat l'estranyesa del pas d'aquell cotxe i ha advertit que potser es relaciona amb els furts que estaven patint alguns corrals del pla de Vistabella.

Cap incident més els ha detingut fins que han arribat al bancal assenyalat amb la banderola, ben prop del pla de la Creu. Efectivament, la terra ja estava sostovada pel fus dels senglars que, esgotats, jeien damunt el jaç del marge. Encara no clarejava quan els arbres ja s'han ajocat cadascú al seu clot. En ocupar-los omplien el bancal dissimulats entre les gavarneres que han colonitzat aquell espai, antic verger de pataques. La rabereta de senglars s'ha incorporat i ha calçat els clots que abans havien fet, tot deixant ben plantats l'escamot *fitomigrant*. Romandran tots ací fins al capvespre quan reprendran el camí que els marke el vell guia, ara adormit entre una malla de carrasquissos.

² Se n'haurà adonat la lectora que el ginebre l'hem rebatejat com a càdec i és que ja ací, per damunt dels mil metres, hom distingeix el ginebre (càdec) del ginebre negre o ver, d'on s'extreuen les llavorettes que ens recorda la beguda espirituosa. Amb tot, només per l'estima que li tenim a aquells ginebres enamorats de les savines, en mantindrem el nom amb que són coneguts a Atzeneta.

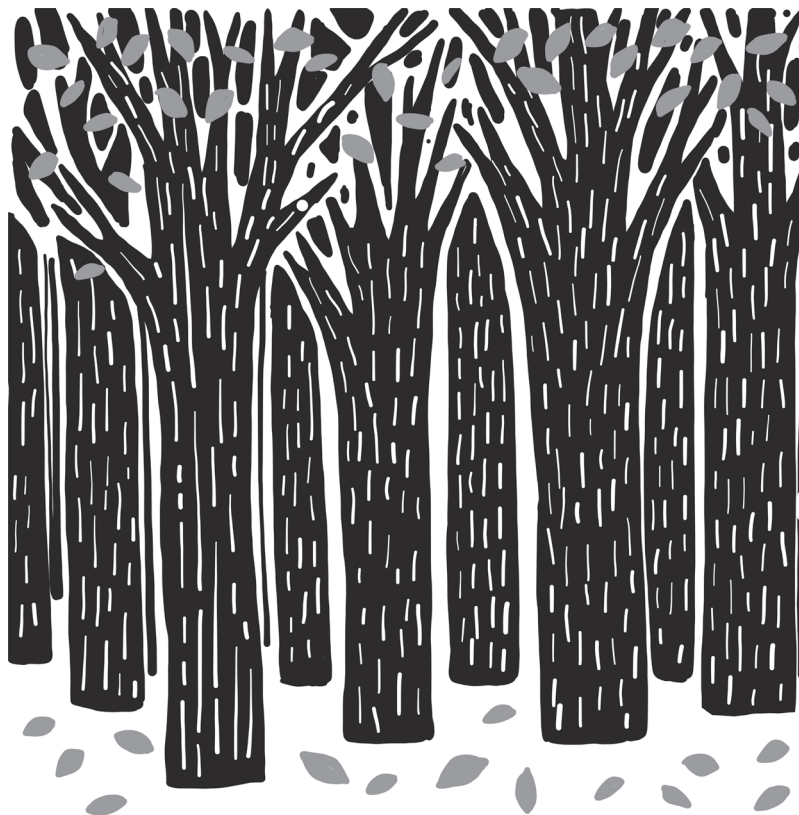
5

El dia ha tornat a ser ben calorós. De ponent, com ja succeeix des de fa mesos, s'acosten esquifits núvols, restes d'alguna araboga que hom suposa haurà regat terres de més endins, allà on el grup que ara dorm vol trobar una vida millor.

Ben de matí, amb la fresqueta que mereix el nom, Rocio de l'Alforí camina pel terme. Porta una bossa de tela on guarda el bloc i els llapis de colors. Ha desdijunat quan encara no clarejava el dia i, com cada dilluns, tot aprofitant que tanca el restaurant, s'ompli els ulls i el cervell de trossets de paisatge estimat. De vegades s'atura davant unes falgueres o una molsa que tapa una roca i les deixa esbossades damunt el paper. Després, a l'estudi veí del menjador, on també enllesteix les factures de la seua tasca com a enginyera forestal, encetarà qualsevol aquarel·la que la fa reviure el passeig setmanal. Potser hi afegesca uns bolets ben acolorits, tot i que ara, amb la sequera són només absències i records.

Rocío ha arribat al bancal Roig, on Joan del Mas de Mor sembrava les millors pataques de Vista-bella. Fa dies que vol vindre perquè el recorda farcit de gavarneres, rosers canins que ja haurien d'haver tret alguna flor que ens anuncie primavera. No hi ha sort, però; potser serà la sequera... Ep! Sí, la filla de Juanito se n'ha adonat. Eixos arbres no hi eren l'any passat! Què fan ací unes oliveres? I les savines, bé que podrien viure en aquest bancal, però... la terra remoguda..., aquell ginebre...; no, no és ginebre ver, que és un càdec d'eixos de més avall. Qui l'haurà portat ací? Tot el bancal sembla un mural, un quadre farcit d'espècies... En faria una aquarel·la, però hi ha massa coses... De la bossa treu el mòbil per fer-ne una foto. No s'ho creurà ningú!

Uns ronquits i grunys que sap de senglar l'espan ten i arranca a córrer sense haver-ne tret cap fotografia. Ara ja camina sense les palpitations de l'ensurt; torna a respirar pausadament i, mentre davalla cap a la font de l'Espino, repensa com han anat a raure aquells arbres al bancal Roig. De segur que els ha furat algú, pensa, però el lladre és estúpid perquè a eixa alçada, si no els mata la

sequera ho farà el fred a l'hivern. Demà, només tanque el bar, guaitarà amb el cotxe que espanta els senglars i podrà dibuixar aquella estranya parada vegetal.

—Només trasponga el sol per la serra de la Batalla haurem de moure —ho diu el vell senglar més esglaiat que no la mateixa Rocio.

La parella de sarvatxeres ja han volat cap amunt i deixaran un senyal al bancal triat, allà on els porcs puguen remoure amb facilitat la terra que acollirà el grup de migrants.

6

I així ho fan. En baixar el sol, que traspon la serra de na Batalla, han remogut tots sols, ja sense l'ajut dels senglars, la terra que els envoltava. En acabant, han emprés el camí darrere del seu guia, el vell senglar, que no ha perdut el rastre deixat pels joves porcs. Per una estona, i sense saber-ho, han recorregut el mateix camí que fan els pelegrins

de les Useres, que inútilment havien pregat perquè els núvols tingueren a bé arribar als bancals de l'Alcalatén i el Maestrat. La sequera, però, ha estat més pertinaç i si el llevant no és capaç de moure, ponent només arrima núvols eixuts que a penes arriben fins al riu de Montlleó.

Ja amb la nit més fosca travessen el Pla Amunt i arriben esgotats als Bustals per on no resta cap mas habitat; només els saluden les òlibes i les raboses. Han davallat després cap a la Fontana, on pins gegantins els han rebut entre joiosos i estranyats. Sembla que ja s'havia corregut la veu entre els habitants del bosc. Fins i tot, alguns animalets de costums diürns han deixat el llit de jaç per veure el pas d'aquella colla agosarada. Són pocs els que confien que uns ginebres que no són vers hi puguin sobreviure... i gairebé ningú confia que les oliveretes aguanten una setmana. Mai no les han conegudes per allà. Val a dir que d'ametlers encara se'n veu algun prop del riu Sec, però les oliveres caldria cercar-les més avall, en algun clotès del Boi. A la Fontana de Baix, que xuma més que no raja, hi ha un bassalet on es deixen caure per refrescar-se i amaran-se ni que només siga d'un deix d'humitat a les arrels. Amb els peus refets emprenen costera avall, camí cap a la Estrella, on ja no són Martín ni Simforosa, tants anys com a únics veïns d'aquesta masada riberenca.

I quan arriben ja tenen amanit el bancal que abans va ser de pataques i ara restava erm i amb la terra rebolcada pels porcs. A les oliveretes arbecuines els han amanit clots separats l'un de l'altre per una trentena de passes de senglar; si fa no fa, les mateixes que les separaven allà baix, a les Llometes. I, una per una, s'acomoden en aquelles clotxes que ara ja tapen els mateixos porcs. Els oms s'allunyen prou i resten al marge de llevant, ben prop del riu Sec, que ací ja es coneix com a riu de la Estrella; una mica més vall, amb els ullals i les fonts de les roques, pren el nom de riu de Montlleó. Al roure tant li fa el tram del bancal, però no vol separar-se de la seua savina i, tot i el cansament, furga encara un clot més ample per a tots dos. En acabant s'aclotxen al cau i els senglars venen per tapar-los les arrels; aquesta vegada amb més terra perquè ja han arribat on volien. El grup de càdec, ginebres que ací no són vers, han trobat un recer delitós on resten agrupats i

delerosos de seguir la conversa, com feien allà baix. No lluny hi ha un parell de ginebres vers que se'ls miren amb recel perquè —diuen— tenen un altre color i, a més, són “forasters”. Tot restà, però, en una observació sobre el seu exotisme. Les carrasques, idèntiques a les d'ací, s'han ajuntat amb unes altres carrasques “autòctones”.

La resta d'oliveres, la del Metge, la canetera i la mançanella, han demanat que no les cobrisquen del tot, que s'ho tenen parlat i raonat i que seguiran més amunt, juntes com fins ara, a terres més fredes, allà on la mançanella creu tindre el seu destí; que quan viatjava dels vivers a les Llometes, una dona ben bonica que la transportava li va parlar d'un poble amb una ermita de Loreto i unes hortes veïnes... Descansaran durant el dia, que el sol ja està a punt d'eixir, i, en caure la nit, mouran cap al nord. Ja ho explicaran més tard, que ara estan rendides i no tenen ni esme per continuar raonant. I diuen bona nit, esgotades i sabedores que haurien de dir bon dia, però és la son qui els dicta la salutació d'anar a dormir.

I passen tots la jornada endormiscats i tractant d'assolir aquesta nova casa, veïna d'un riu, ara sec, i d'un poble buit que, més de cent anys fa, va patir *'el diluvio'*, una ramassada d'aigua i pedra que va provocar una esmunyida d'aquesta costera que tenen a ponent i que amb terra, aigua i roques va arrambar cases i carrers fins al riu. Aquella Mare de Déu que romania dins l'església no va tindre a bé salvar una colla de veïns, xiquets, sagals i dones que van perperir soterrats pel fang i les enrunes. Més de cent anys fa i ja ningú no es recorda, tampoc hi són Martín i Simforosa per explicar-los-ho; a la Estrella ja no hi ha ningú. Els xiprers del cementeri, però, no tardaran a fer-los-ho saber i passaran les vesprades soriejant i aclarint-los com es fan allí les coses i com hauran de patir el fred alguns dies d'hivern, no tants com dalt, al Pla o, més amunt, cap a Mosquerola. I també els hauran de dir que no el facen cas, als oms de la plaça, que ja s'han queixat de la vinguda d'arbrieria forastera... Que es queden al seu país! Que ens furtaran la terra! I el xiprer major els recordarà un capítol del Levític i els dirà, si fa no fa: “I si un estranger resideix amb vosaltres a la vostra terra, no li fareu mal... També vosaltres vau ser estrangers en algun moment”. Clar ho

tenen els ginebres que semblen albins a la vora d'aquests d'un verd més fosc, però ja faran per entendre'ls i escoltar-los, parlar com ells i saber com es fan les coses en aquell racó de vora riu.

7

A les Llometes ha arribat l'amo de la caseta i ben prompte s'adona de la destrossa causada pels senglars que, pensa, han fussat la terra tot cercant les furgues..., però els arbres... On han anat a raure les seues oliveretes arbequines R-18 en què tenia posades totes les esperances? Algú les ha d'haver furtades... I les savines, també? Una, dues... i els ginebres! El roure que festejava amb la savina, també! Almenys se'ls han emportat junts... I els oms, redeu quina malesa! Òndia! L'olivereta del Metge... I la meua mançanella!

Ara sí, agafa el cotxe i mou desorientat, sense saber massa bé cap a on anar. Va per la pista del pou de la Riba i s'atura al Regall on pregunta a la polonesa. Només obté estranyesa en la resposta. Qui ha d'haver furtat aital varietat d'arbrets? Potser les oliveretes... però ginebres? Passa després pel mas de Cento l'Obrer, on viu un tractorista que coneix bé tota la contrada. Li aconsella anar a la guàrdia-civil per denunciar-ho i li fa saber que, darremament, han entrat a molts masos del Pla Amunt... Potser allà dalt trobe més raons. No s'entreté a dir-li que no vol res amb la benemèrita, però li agraeix la informació i es dirigeix cap a Vistabella.

Anirà primer a l'Alforí i esmorzarà; potser Rocio, que controla els planters que es fan servir per a la tòfona, o algun dels clients li puguen donar alguna clarícia d'allò que s'ha esdevingut. I mentre puja no deixa de pegar-li voltes a allò que ha succeït. Al collado de Foia d'Ores ja ha enllestit un parell de teories fantàstiques, avesat com està a veure les coses del revés, però no hi troba cap justificació.

Arriba a l'Alforí i saluda Rocio, que crema uns gotets amb rom per fer-hi uns *carajillos*. Demana uns ous trumfats i una cervesa..., després ja parlaran. Tracta d'escoltar, tot i la sordera que l'acaro-

na, els clients que seuen prop. No hi ha cap comentari, però, que s'hi relacione. En acabar d'esmorzar, Rocio li arrima un café 'només tocadet' i s'asseu a la vora, com si pressentira que tots dos coneixen el mateix secret; la cara astorada del de les Llometes en entrar al bar així li ho ha indicat. Rocio li demana que, en acabar-se el café, l'espere fora, vora la font que tampoc raja; també allí arriba la sequera. I en eixir, és ell qui s'avança per dir-li allò que ha vist, l'absència dels arbrets que més volia. La jove no s'està d'explicar-li el que va veure i com va haver de fugir dels grunys feréstecs. La proposta és clara; només tanque el negoci, ara a migdia, hi acudiran els dos.

S'arrimen al bancal Roig, i l'home de les Llometes recorda que hi va ser una trentena d'anys enrere per replegar un sac de patates. Hi anava amb Abel, el del mas de Miravet, que li feia d'informant d'un recull de noms del terme de Xodos. El masover, tot aprofitant que el de la Plana tenia cotxe, li havia demanat que el portara al mas de Mor. Com a penyora, se'n va baixar una bona bossa, de patates; les millors que mai no havia tastat. Ara, al bancal només hi troben les gaverneres, encara sense florir, i la terra fustada, sostovada... S'hi havien rebolcat els porcs? No, Rocio li fa saber que ahir hi havia una vintena d'arbres, que mai no hi havien estat... I que avui tampoc hi són. No ho entenc! Se'ls han tornat a emportar!

Volten pel terme tot cercant els arbres furtats fins que ja baixa el sol i l'home de les Llometes se'n torna cap a la Plana sense saber ben bé que ha succeït. Rocio, però, encara no ha perdut l'esperança i segueix amb el seu quatre-ele atrotinat per pistes emboscades. I ves per on, ha arribat al capdamunt del Bovalar, a la roca de la Bandera. Ben enlairada i amb els prismàtics, repassa tota la vora del riu i els pocs bancals que permeten aquelles costeres feréstegues. Guaita primer sobre el mas del Tormegal, on no albira cap bancal

amb arbres; després ressegueix el riu de Montlleó fins al forcall de l'altre, el Mallo, que baixa des de Mosquerola. Hi troba un seguit d'arbres menuts que identifica, experta com n'és, com a carrasques trumferes; de fet el bancal es troba voltat de malla, per tal que els senglars no hi facen la seua collita. Continua amb el repàs tot enfocant l'allargavistes cap als bancals de la Estrella. I, ara sí, creu escolumbrar, ben prop de les cases, la colla botànica que ahir hi havia al mas de Mor. Avui no pot davallar fins allà baix, que ja és tard i amb el cotxe no hi pot arribar. Guaitarà demà..., si no els han traslladat una altra volta!

Abans de tornar-se'n, i amb l'ajut d'aquells prismàtics quinze per cinquanta, repassa un per un els arbres per saber-ne la classe, que l'altre dia, espantada pels grunys, no va encertar a distingir. Una quinzena d'oliveres menudes, tres de més grandetes, dues savines, uns ginebres, dos oms?...Sí, potser un roure amb una altra savina... Ep! No pot ser. Les tres oliveres més grandetes i un til·ler s'han mogut... I ara, 'caminen' per davant la casa de Martín!

Les sarvatxeres no han pogut amagar el disgust, que ara ja comparteixen tots, en haver de ser les missatgeres de l'accident d'aquelles arbecuines que van preferir la Plana, dissortadament travessada per massa carreteres. Unes gavines, que ja arriben al mateix abocador del Pla de l'Arc, els ho van fer saber. De la savina que les acompanyava no en sabien res. Una de les àguiles, amb coneixements extracomarcals i sovintejats raonaments filosòfics, conclou:

—Aquest món està ben girat! Vosaltres, arbres de secà, camineu tot fugint de la sequera; les gavines, aus de mar i peix blau, cerquen tiberi en un abocador a trenta quilòmetres de la costa. I damunt, encara hi ha qui no té prou amb aquest paradís beneït per una ermita i pretén llocs més freds i allunyats.

—Vivim, ho sé, una bogeria. Però, si açò del canvi climàtic és ver potser l'hivern no arribe a ser tan fred com anys enrere... i els núvols, que allà baix només arribaven eixuts i desfets, prometen allà dalt un bon arruixó, que falta ens fa.

L'olivera del Metge, que ha assumit les raons de la mançanella pel deler de pujar fins aquell racó veí d'una altra ermita, ha estat qui ha exposat les raons d'aquesta escissió. La mançanella ha aconseguit, a més de la companyonia de la del Metge i la canetera, el bell pas del til·ler, agraït pel fet que també el deixaren afegir-se a l'expedició. El vell senglar no els guiarà més amunt, ja està cansat. Seran uns quants porcs que, tot seguint les indicacions del vell, no se separaran més de quaranta passes dels arbres que els van darrere. Dos d'ells, però, correran amunt fins al senyal que les sarvatxeres, al remat també compromeses amb el desig de la mançanella, han deixat en una foieta.

Encara no ha aparegut l'estel jornalier, però ja fa una hora que s'ha amagat el sol. Així que tots quatre, ignorants de la guaita de la roca de la Bandera, han eixit precedits de la rècua de senglars que els han d'amanir el següent bancal en terres més elevades de Mosquerola, on passaran la nit. I a l'altra nit, així ho han planejat, tornaran a caminar fins aquell paratge somiat, veí d'una ermita promesa. El comiat ha estat emotiu.

9

Han passat uns mesos, els més calorosos, i ja som a la tardor. L'eixutesa de la terra no ha fet més que créixer i hi ha molta arbreria morta, no sols per la persistent sequera; també les malalties han malmés pinars sencers i han esfullat milers de carrasques. Del pla de Vistabella en avall, cap a la costa, el color pardo, tant present en roques i coves, ha substituït el verd dels arbres. Les fonts, que abans justificaven el nom de barrancs intermitents, ja no arriben ni a xumar; les *doradilles* i el *verdim* hi han desaparegut. Les nuvolades encara venen de ponent, i cap llevantada ha fet que la mar nodrirà torrellons que ens recordaren Raimon i el seu “o plou poc o plou massa”. Finalment, no era la pluja qui havia d'anar a escola; els humans, malgrat els senyals de tants anys, han persistit a jugar amb els avantatges de la tecnologia sense fer cas als dictats de la natura.

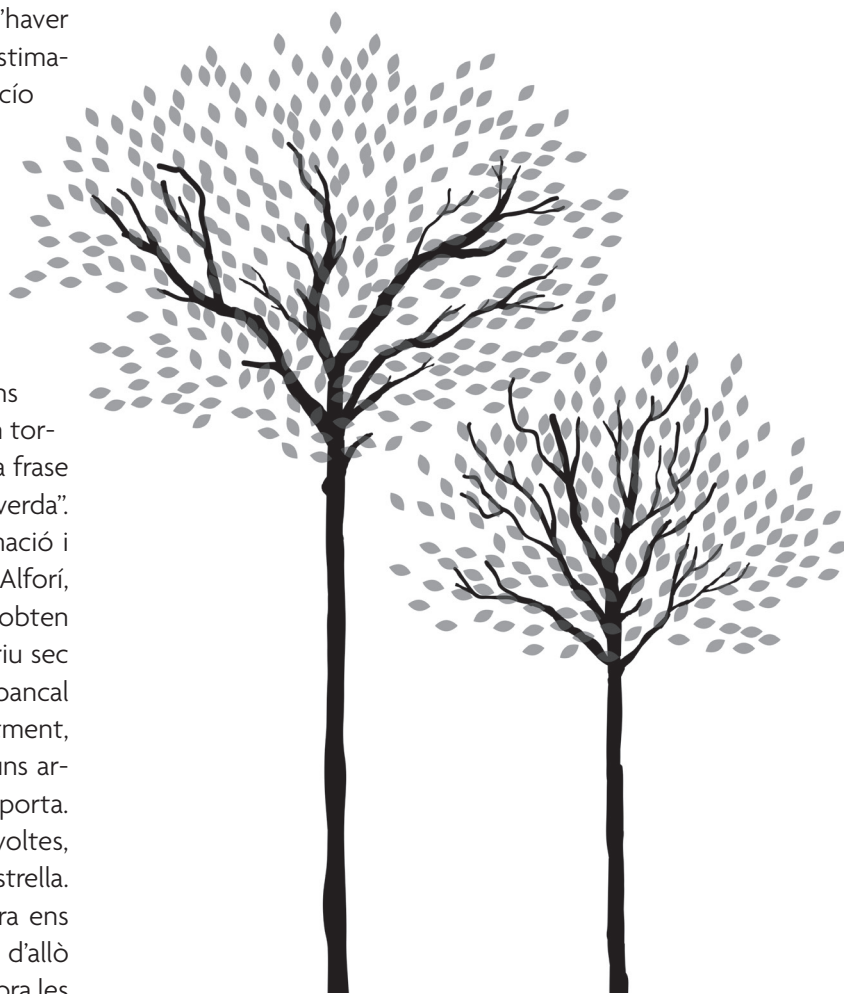
L'home de les Llometes, amb el pesar d'haver perdut tants arbres diversos i aquella estimada mançanella, torna a l'Alforí; potser Rocío n'haja conegut el destí. Tot voltant les taules d'esmorzars recents hi ha un seguit d'aquarel·les, una nova sèrie de l'enginyera i restauradora titulada 'Canvi climàtic'. Els bolets, que fins ara omplien centenars de fulls de paper Guarro, han estat substituïts per variades espècies de cactus amb Penyagolosa al fons i per tètrics pinars morts on els pardos han tornat a substituir els verds. L'home recorda la frase de Salvador del Tossalet: “L'aigua és molt verda”. I mentre assoleix el clar sentit d'aïtal afirmació i el missatge pessimista de l'obra de la de l'Alforí, entre les aquarel·les de formes diverses el sobten dues ben diferents. En una, a la vora d'un riu sec amb quatre solitàries clotxes d'aigua, un bancal acull un seguit d'oliveres que, sorprenentment, creu reconèixer. En un altre quadre hi ha uns arbres que 'caminen' i passen davant d'una porta. Juraria, perquè hi ha estat més de deu voltes, que és la casa de Martín i Simforosa, a la Estrella. Té molta imaginació, Rocío; la seua pintura ens parla de la natura, d'allò que veu i, potser, d'allò que desitjaria que fora. Entusiasmada, li compra les

dues aquarel·les; una la regalarà, si en té l'ocasió.

Al de les Llometes li torna una de les idees fantàstiques que se li van acudir allà pel collado de Foia d'Ores. Qui sap si, amb tanta diversitat del gènere negre com va trobar en aquella *Geometria del desconcierto*, no surt una nova línia amb *thrillers* sobre el canvi climàtic al Maestrat, un *local green crime*. Perquè, diran el que voldran, però aquesta absència l'ha matat. Surt del bar al mateix temps que riu l'amarga ocurrència. S'allargarà, ja ho té decidit, fins a la roca de la Bandera, que recorda com a bon mirador.

Ha mogut una brisa humida, vent de mar que diuen per ací... Ara, ja goteja! Sí, la font, miraculosament perquè encara no ha plogut, sembla que xume. I el cel, gris com feia mesos que no el veia, també goteja... Puja al cotxe. S'afina!

Mentre condueix pel Pla Avall, una espessa cortina d'aigua li assaona l'esperit ressec. Potser sí que n'hi ha, de remei!

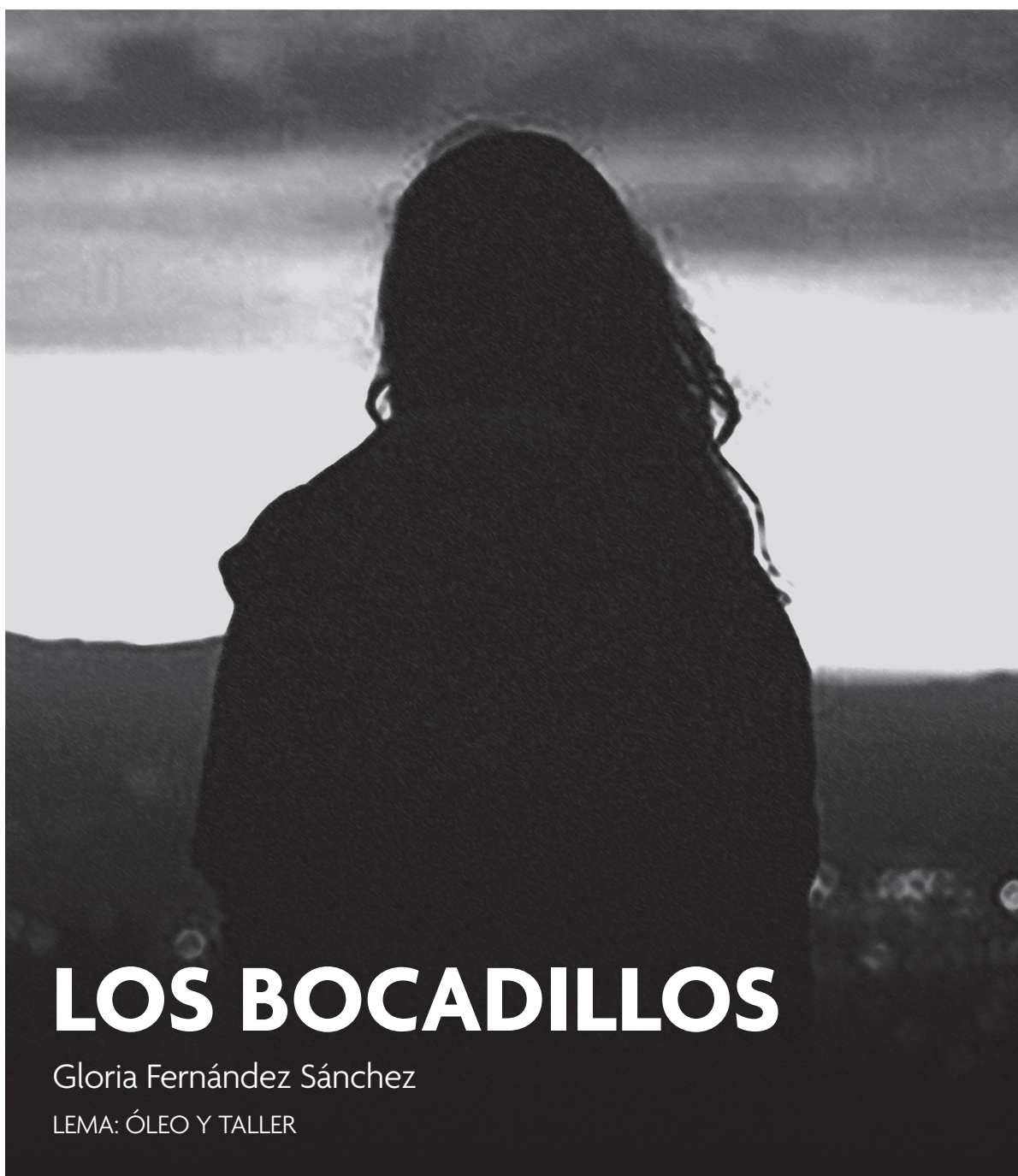

XVI
PREMIO
LITERARIO
ARCADIO
FERRER PEIRÓ

AR
RK
LJ

PREMIO_Narrativa en Castellano

LOS BOCADILLOS

Gloria Fernández Sánchez

LEMA: ÓLEO Y TALLER

Cuando era una estudiante no disponía de mucho dinero. Aunque la memoria falsea, empequeñece o diluye. Antes de asistir a la Facultad iba a dar un beso a mi madre, quien abocetaba óleos en su taller. Cómo olía a trementina y aceite de linaza, los inciensos de aquel paraíso; cuánta claridad se escurría por el tragaluz, amarillo como un limón. En la esquina, un violín y una viola esperaban su turno para devenir alegorías de la Música. Abajo, el jardinero colmaba su carreta. Aún veo el naranjo florecido, el parterre afanoso, la sombra azul en el camino de las bayas.

— ¡Llego tarde! Mas ¿cómo irme sin un abrazo tuyo?

Mamá se engolfaba en su oficio, absolutamente, siendo el norte de su existencia. Era una chiquilla, sin que obstasen a tal aseveración canas o arrugas. Porque un niño es quien no se aburre de su juguete, ni de la alegría que le produce. Ah, mamá, qué lamparones decoraban su batín, el que había sido grisáceo, verde, lila y ya constituía una obra de arte autónoma.

—Aguarda y mira con atención. ¿Sientes las ondas, el fulgor, que acarician el desnudo?

¡Las carnaciones! ¡Esas carnaciones! ¿Crees que necesitan una veladura? ¡Confío en ti!

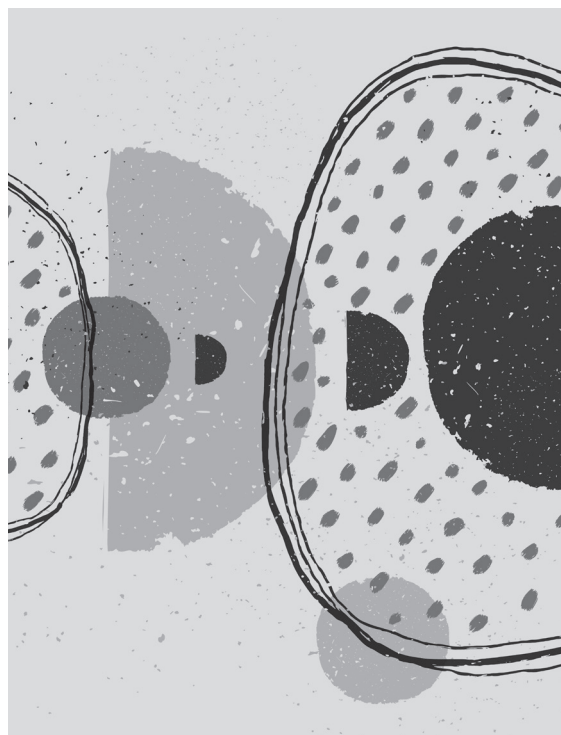
Me quedaba un minuto a observarlo, emitía una corta crítica, que ella admitía muy seriamente, extrayendo del bolsillo unas monedas, mientras susurraba: Toma. Y luego ve a comprar novelas, aunque de segunda mano ¿eh? Bien. No se lo comentas a papá, dice que te consentimos en exceso.

Las ponía a buen recaudo. El antiguo reloj del chaflán daba la media, mas al caballero le sentaba muy mal el ser preterido. Entrené la técnica de pulmón libre, llamando al *buró* de mi padre.

—¡Adelante! Pero que sea una visita breve, ya que el tiempo es oro.

—¡Si soy yo! ¡Besa aquí y aquí, y no regañes más!

Entrar en su tabernáculo significaba aventurarse en un laberinto sombrío. En un Londres decimonónico, esclavo del humo sofocante y gris. Papá era friolero y se apoltronaba frente a la chime-

nea, que no tiraba bien. ¡Y cuánto fumaba, qué señor tan incorregible! Allí transcurrían sus horas analizando informaciones inconexas. No quería leer nada con sentido común, práctico o útil. Por eso se anclaba a los autos judiciales, crónicas de las Cámaras, voces de sociedad, reglamentos pueblerinos. Y reía, reía sin parar, casi ahumado como un salmón noruego. Su entusiasmo era magnífico, exultante. A veces, mientras braceaba por la orografía del sillón, se había caído a la moqueta.

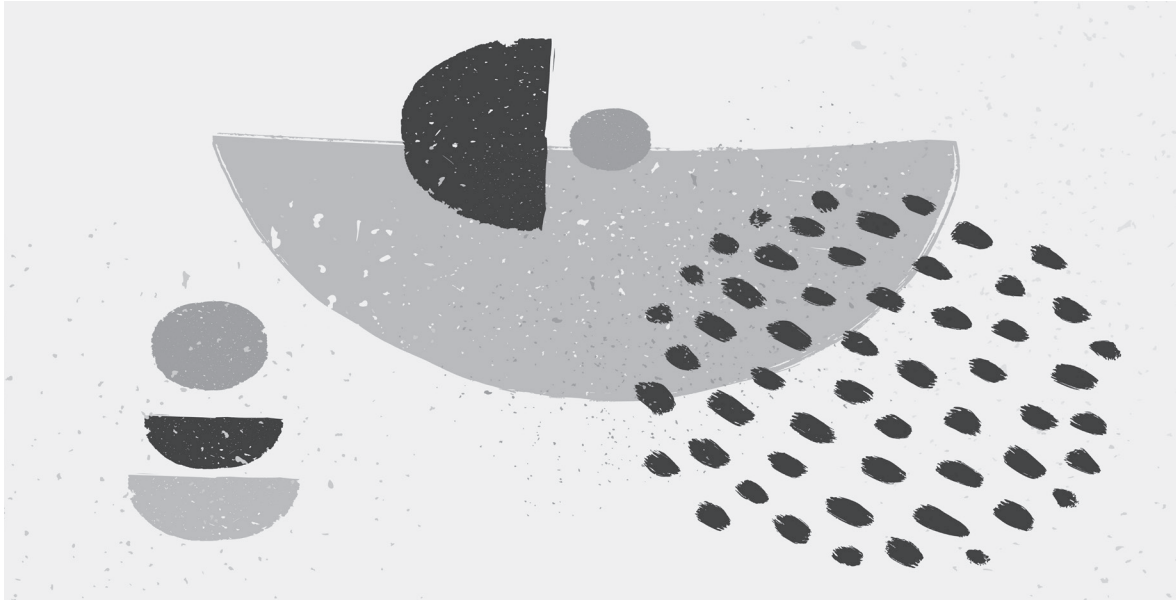
—Dios mío, ¡cuántas estupideces! ¡El ser humano es invenciblemente idiota!

Lo evoco igual que a un ectoplasma. Siguiendo su *diktat* me había matriculado en Derecho, materia que aborrecía, por darle gusto y evitar sus admoniciones. Prefería estudiar idiomas, lo que llegué a hacer a escondidas, hasta completar mis sueños.

—Papá, me voy a clase. ¿Notas lo obediente que soy? ¿Al menos te das cuenta?

Me miró de arriba abajo y susurró: Coge este billete, te veo muy flaca y me asusta. No, no repitas que estás creciendo, eso ya eso pasó. No comes por vanidad, razón bien estúpida cuando se enfrenta a la salud. Pero tú, y las bobas de tus camaradas, caeréis en la red de los médicos. Osteopo-

rosis dentro de unos años. Anemia y desmayos a la vuelta de la esquina.

—Exageras, exageras. Aunque me tomaré un pastel en la Facultad.

Entonces corría al piso inferior, ya que mi abuela se había mudado allí debido a las quebraduras de los años y a las riñas con mi tío, el solterón de la familia. Me cogió por los hombros, mientras pontificaba: Jovencita, sé tu opinión: todos los viejos son atrasados y chocean ya. Puede ser. ¿Y tú? ¿Eres consciente de cómo vas? Qué mal vistes, disculpa que te lo diga así, desperdicias tu belleza. ¿No te atrae ningún chico, por el que quieras mejorar tu aspecto? ¿Por qué no respondes? Vaya por Dios, las señoras de mi edad somos invisibles e inaudibles.

—Abuela, en cuanto Cupido me envenene, te enterarás. Lo juro. Abrazame, te quiero, bien lo sabes. Y me voy.

Abrió su ordenadísima cómoda donde, entre varias camisetas, guardaba un billete. Lo había planchado, como acostumbraba. Prométeme, continuó, que lo vas a gastar en un traje de calidad, o en algo digno de una mujercita, algo que ya eres. No en libros, que te conozco. ¡Ay, desde el primer día! ¡Tú y esas noveluchas!

—Son los clásicos, abuela. Los que quedarán cuando hayamos muerto.

—¡Qué sabrás tú de la Dama de Luto!

En el último escaño de tal cosecha diaria, muchas veces me topaba de bruces con mi tío. No había conseguido añadir un vástago a las multitudes del mundo, por lo que me observaba enjuiciándome como a una posible heredera. Aunque sus ojos explicaban con claridad que debía de ganarlo y merecerlo.

Voy a visitar a mamá, comenzó. No sé por qué se le ha ocurrido trasladarse aquí, con lo bien que nos apañábamos juntos. Aunque lo hecho, hecho está. Bien, sobrina, te contemplé el otro día en la iglesia. Tú no te apercibiste, yo sí. Eso me place y más en esta época infiel, ciega y sin horizontes. Toma dinero y procura que se use en buenas obras.

Al instante acepté el estipendio, sin aclarar que entré en la capilla por observar las imágenes de un retablo. Ya hacía tiempo que mi conducta era en todo reprochable desde su punto de vista. ¡Y cómo me gustaban aquellas noches sin límites!

Toqué mi monedero, que engordaba con gozo, juzgué que la diosa Fortuna sonreía y empujaba con su céfiro. Igual que ella, devine una campanilla tintineante: “Estoy alegre, quiero vivir”. Para entonces sí que era tarde, demasiado, e inicié una carrera loca y sentí el costillar en las mandíbulas. Cómo me agradaba forzar las piernas hasta su límite: el cuerpo vibrando a mi servicio, bajo la bóveda de sauces que desembocaba en la estación. Cogí el tren, que me transportaba a la capital, en el último segundo, con los faros en rojo. Qué al-

garabía. Los camaradas me jalearon mientras me colaba en el vagón.

Estudiábamos afanosamente, ya que nos esperaba un examen decisivo y terrible. Y el catedrático se llamaba a sí mismo justo, es decir, una fábrica de suspender.

—Ese profesor es un cenizo. No se puede exigir tanto, hombre. A los que están en el último curso, quizá. Mas a nosotros...

—Dicen que en los tribunales de oposiciones no deja pasar a uno. Un animal, una bestia, pero nos tiene agarrados por el gaznate.

La mayoría, a gritos, exponía historias de su maldad, más y más crueles e increíbles. Una compañera, seca igual que un palo, se sentó junto a la ventanilla. Llevaba una cruz enorme, que caía entre sus mínimos pechos. Se llamaba Sofía y jamás se bautizó a una criatura con más acierto premonitorio, ya que la sabiduría se había encarnado en ella. Pocas veces vertía palabra alguna, pues al hablar inútil lo juzgaba despreciable y vacío. Cuando lo hacía, callábamos para escuchar, aunque su breve elocución ya había terminado.

—Es sosa esta muchacha.

—Nos considera brutos y pecadores. ¿Has visto que pasea a un Cristo de tamaño natural?

A veces intentábamos tirarle de la lengua, hartos de su camafeo solitario y altivo. Los ojos le ardían de rabia y respondía fríamente.

“¿No tienes novio, Sofía? ¿Nunca, de verdad, has fumado hachís? ¿No piensas en sexo?”

¡Vamos, vamos! ¡Eso es difícil de creer!”

“No me echo en los brazos de cualquiera, como otras, el abismo y las oscuridades sin fin, la repugnancia de la sensualidad, el valor del que aguarda y confía y mide, lo fácil de secundar, la senda ancha, quien ríe el último, antes morir que pecar”.

Yo la escuchaba sin interés, igual que un lejano zumbido de abejas. Pero el grupo se acabó encanallando y pasó de ser un coro jovial, a una manada agresiva. Entonces devino un *Ecce Homo* frente a la plebe de Jerusalén.

—¿Es qué no hay nadie más interesante aquí que yo? Intento escapar del mal, trato de perseverar en mis convicciones y me humilláis. No juzguéis y no seréis juzgados.

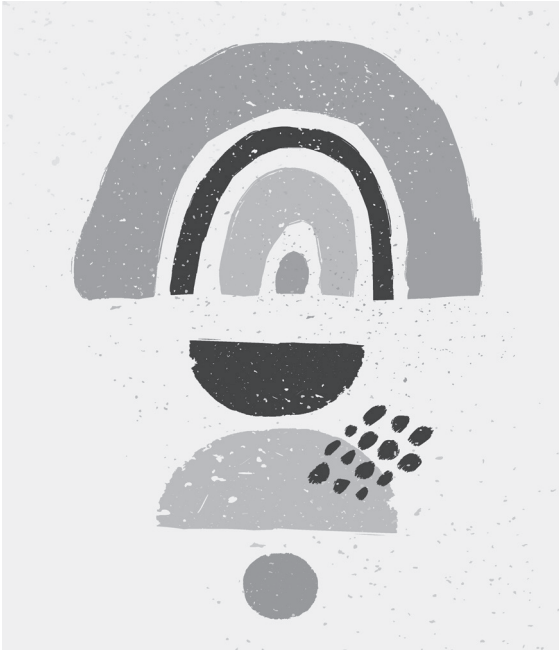
Al intuir su pena, me conmoví. Yo, que jamás había sentido, ni aun en la incierta infancia, degradación alguna. Aprovechando una tregua, le pregunté:

—¿Qué te llevó a estudiar Derecho? No me digas que ejercer e instaurar la equidad en el planeta. ¿O fue la esperanza de escalar unas mullidas oposiciones?

—Estoy aquí porque mi padre lo ha decidido. Y, en contra de mis gustos, honro el cuarto mandamiento.

Comprendí que teníamos algo en común, una espadita que igualmente nos punzaba. Y aparté el grupo de su monomanía con anécdotas y chistes, que disolvieron la enrarecida atmósfera. Pareció agradecerlo con sus ojos inexpresivos, con distancia emocional, aunque más elocuentes que su boca, sellada a cal y canto.

Aquella misma tarde nos encontramos en la cafetería. A veces se acercaba a beber un café viudo. Habían puesto una hilera de bocadillos en la barra, de jamón rosa, tierno y abundante. Recordando la promesa a papá, saqué una moneda y me compré uno. Mientras lo comía, sin más preocupaciones en el orbe, observé cómo Sofía miraba, alternativamente, a la mercancía y a mi

manjar rabelesiano. Con deseo, ya que la avidez no se oculta con facilidad. Luego bajó la cabeza y se fue.

Por la noche se lo hube de comentar a mi madre. No se acostumbraba a la torpeza que orla la juventud y mis errores, más que provocar amargura, le sorprendían.

—Pero ¿cómo no has invitado a esa muchacha?

—¿Por qué? Ni siquiera es amiga mía y nos tratamos lo mínimo. Es una beata y muy seca y responde. ¡Si la pudieses oír!

—Porque está hambrienta. ¿No me has dicho que anda en los huesos? Y así le pones un lacre en los labios, ya que quien se comporta como cristiana eres tú.

—¿Y si la humillo? ¿Y si no puede corresponder y la entristezco?

—Tú lo haces con la mejor intención. Es imposible medir las consecuencias de nuestros actos, ni prever igual que un ajedrecista. Y si no, la rebates.

—¿Cómo?

—Culpándola del pecado de soberbia. Verás que todo sale bien.

En una ocasión que juzgué propicia, ella me seguía con su solitario café en la cola del autoservicio, cogí sencillamente dos bocadillos y puse uno

en su bandeja. Ignoro si se sorprendió, porque no volví los ojos, aunque al abonar ambos escuché su murmullo de agradecimiento.

—¡Ah! Pero la señorita se va a otra mesa. Ni le gusta mi conversación, o se ve obligada.

¡Estupendo final! ¡Vaya bichejo infame!

A partir de ahí se convirtió en un rito, que llegó a durar unos dos cursos, hasta la licenciatura. Sofía devino mi sombra en el condumio, yo desembolsaba, sin darle mayor énfasis y ella se iba con el emparedado. Al principio me sentí orgullosa de tal caridad.

Pero muy pronto, antes de dormir, se me acumularon consideraciones estériles y deshilvanadas, pensamientos que volaban en direcciones distintas. ¿Por qué lo hacía yo?

¿Qué ganaba con ello? ¿Cuántos vestidos, que había comenzado a observar con atención novel, no se adquirirían por la invitación diaria? ¿Cuántas novelas o tardes de cine? Pero aún quedaba el futuro. Largo, casi sin límites.

Dejé de medir las mercancías en dinero corriente y las ponderaba en bocadillos. Una maleta de lujo venía a costar cien bocadillos, unos zapatos, siete. Una revista era asequible con solo dejar de pagarle uno. Y mi beneficiaria ni me obsequiaba con un regalo, aun modesto: confidencias de jóvenes, la sonrisa alegre de la amistad, una visita al piso de sus padres, (aunque eso quizá fuese por ocultar su escasez, que la zahería).

—Mañana no la invito más.

Aunque un pesar candente, e inútil y la debilidad propia de mi carácter, me llevaban a reincidir. Un murmullo aprobatorio, el de mi ángel guardián, me empujaba al sueño. Y repetíamos nuestro ritual, sin modificación alguna, como dos autómatas.

Tras acabar la carrera, me encontré casualmente con Sofía y quiso presentarme a su novio. Me alegré, con ese fuego perenne de la juventud.

—Lo aguardaremos aquí. No tardará en llegar.

—Hacia mucho que no nos veíamos —e intenté abrazarla, mas permanecía su alergia al contacto físico y, aunque con delicadeza, me rechazó.

No hallaba dos capítulos más contradictorios que amor y temperamento en aquella muchacha tan arisca. Pero todo era posible. ¡Y tanto!

—Te explico. Es un chico muy ambicioso.

Seguía con su laconismo, sus frases cual severas inscripciones en mármol pentélico. No me parecía la definición esperable de una enamorada, no la de una joven piadosa. Unas nubes enormes, arquitectónicas, igual que montañas retráctiles, se apoderaban del cielo. Vi cruzar entonces a lo que creí un niño, por lo que seguí buscando con los ojos al pretendiente, hasta que el pequeño me alargó la mano: chica pero firme.

—Mucho gusto. ¿Cómo estás? Ya me habían hablado de ti.

Y se alzó de puntillas para besarme. Yo traté de disimular mi sorpresa, aunque palidecí ligeramente. Era un enano hipofisario, de regulares proporciones, que solo exhibía su edad a poca distancia. Su rostro brillaba viril, atento, afectuoso.

—Me llamo Jorge —dijo, tras lo que Sofía, que ni me lo había presentado, se agachó y le acarició el flequillo como a una mascota. Después él la besó también, pero con esfuerzo ante su tiesura.

Me dio pena del muchacho, aunque solo unos instantes, porque entró la curiosidad en funcionamiento. Ahora, alerta mi interés, preterí una excusa y me uní a los dos. Como nosotras éramos espigadas, al comenzar el paseo la disimilitud se tornaba más hiriente.

—Vamos por aquí, os invito y charlamos —dijo él, acostumbrado a mandar.

Hallamos asiento en un café lujoso, que yo desconocía. Me contó que había estudiado Económicas y relató parte (lo hubo de especificar así) de sus sueños. No era la humildad su virtud máxima, pero sí la franqueza y la lógica de su conversación me iban hipnotizando. En resumen, ya trabajaba en una empresa fuerte, que exigía

mucho, retribuía en justicia y despejaba lejanos horizontes. Deseaba un patrimonio, una familia y el respeto de la sociedad.

—Sé que lo haré. Me tengo bien medido.

Era su muletilla y la repitió varias veces. Me dieron ganas de reír al escuchar la expresión aunque, prudentemente, las aborté. Se tenía a sí mismo en el más elevado concepto y, con certeza, ya había amortizado sus limitaciones físicas del bulto de sus ambiciones.

Deduje que había sufrido mucho con aquel cuerpo y el mecanismo compensatorio funcionaba igual que una dinamo gigante. Empezó a chispear.

—Bien, muchacho, acuérdate de mí cuando estés en el paraíso, el de las altas finanzas.

Apúntame en tu agenda como la amiga pobre.

Ay, si hubiese sabido en aquel establecimiento, en el cenit de mi energía y juventud, lo premonitorio de mi chiste. A ella no le hizo ninguna gracia tal familiaridad, pero calló. Me despedí, augurándole los éxitos apetecidos. Caían las primeras gotas importunas. Apretamos el paso, hasta que nos guareció una marquesina.

—Toma nuestra dirección. Nos casaremos muy pronto y ya hemos adquirido un dúplex. No tenía ni idea de qué significaba dúplex. Pero asentí, admirada.

—¡Demonios! Me encantaría asistir a la boda. ¿Tendría tiempo de comprar zapatos y traje?

—Anda, no me vengas con travesuras —contestó mi donataria. Y aunque lo había sugerido parcialmente en broma, me disgustó su respuesta. La decepción y el agravio, se me dibujaban en el rostro.

—Sofía quiere decir que será íntima, familiar. Pero nos vamos a ver. Me caes bien y soy muy exigente al juzgar a las personas. Ahora nos queda el futuro. Extenso y hermoso.

Ya diluviaba y nos separamos.

No sé qué sucedió a partir de este punto cronológico, sino la que voluble Fortuna, diosa de pies de cristal, se fue de mi casa sin ánimo de volver. Todos los bienes que había dilapidado sobre nuestras cabezas los convirtió en perjuicios, dificultades y pesadumbre. Los pétalos de su flor, coronas de espinas, los collares, látigos, el cristal, muro y el sol omnipresente, túnel sin fin.

—Ay, hija. No resta un céntimo ni para pinceles ni para óleos.

Nadie compraba ya las excelentes obras de mi madre, los marchantes no se dejaban caer por allí, ni comisario o coleccionista alguno. Con un mísero grafito y una tiza componía un par de torpes esbozos, después abandonados. Gris, todo gris. Porque mamá no sabía cómo pintar con tristeza, cómo alimentarse o dormir sin ese júbilo

que con fidelidad le había acompañado desde el nacimiento.

—Yo, que me reí de la melancolía, quizá merezca esta lección. La tomaba por una pose.

—Toda nube se deslíe, no hay noche sin una aurora. Cambiará, todo cambiará.

Eché a faltar la cómoda, la tarima, hasta los trípodes. ¿Qué transacciones se efectuaban en mi ausencia?

—¿Qué importa que llegue el payaso, si ya me he ido del circo?

Se hallaba en la infancia de la vejez, aún sin su crueldad, ciertamente. Me apoyé en el alféizar, sucio, porque la limpiadora no venía ya. Al jardinero no podía pagársele y el abandono arqueológico del parquecillo era tabú en la familia.

—Madre, ayúdame a razonar. Telas de araña me impiden otear la salida.

Intenté ser solícita con ella y con sus amputaciones mentales. No estaban los instrumentos de cuerda, ni las sedas o brocados que inspiraron sus teatros mitológicos.

—Aquí hubo una civilización, que ha caído. ¿Qué será de mi obra?

—No te pongas tan pesimista. Estoy a la caza de un trabajo. ¿Y los ahorros, el inmueble? Papá, la abuela.

—Aquí hubo un orbe que modelé a mi gusto.

Nunca había sufrido una plañidera tan egoísta y deprimente. Quise escapar de inmediato. Miró los marcos vacíos y los bastidores de sus lienzos.

—Un día, tu padre vendrá y los echará a la chimenea. Está acabando con los muebles.

—No hará nada así. Te quiere. Ah, con qué mal pie has amanecido, mamá. ¡Calla! Bajé, harta de sus aullidos de sibila. Con certeza la situación económica había dado un vuelco y el estoicismo, la austeridad, eran palabras ajenas a nuestro diccionario, pero que había que incorporar velozmente. Aún confiaba en mi fuerza y juventud.

Mi padre restaba inmóvil. Un pabilo danzaba con debilidad sobre los morillos, en donde una fogata había endulzado su vida.

—¿Y tus papelotes? Por fin has ordenado este babel. ¿Dónde los has puesto? Repuso con un rictus, mientras señalaba la boca de su chimenea.

—¿Los has quemado? ¿Todos? No te creo. Ay, papá. Saldré a la calle y devolveré la dignidad a esta casa, aunque deba robar bolsos.

Un bóreas insidioso cubría el universo, vomitaba y gemía. Le eché otra manta y me pareció tan diminuto como un niño.

—Ya soy un muerto civil, un cadáver sin lápida. Nadie precisa de mi asesoramiento ni llama o escribe. Y llega el frío y la nieve.

Se me inundó el corazón de una ternura nueva, que no creí posible, hacia mis progenitores. Como lo malo llama a lo peor, la abuela entraba en agonía.

—Mi pequeña, no puedo dejarte nada, pero, aun así, llórame. Te he querido más que a ningún otro. Aunque el piso va a ser para ese tarambana de tu tío, no hay remedio, no lo hay. Cuando él falte, tornará a ti. El notario me lo aconsejó.

—¿Cuándo vais a detener este cortejo de pesares? Haz el favor de no morirte ahora, porque no es el momento. Aguanta hasta que solucione el desaguisado. Después, ya veremos qué pasa. Resiste, resiste, abuela.

—Ay, hija mía. Las fuerzas se me escapan a borbotones, ya solo apetezco paz y desasirme del

cuerpo. Este lastre del dolor, pulsátil, rabioso. ¡Quítamelo de una vez!

Al poco falleció. Sollocé con más cólera que pena.

—Me abajaré ante todos. No voy a rendirme. Si no hay un camino, lo desbrozaré a machetazos. Ya está bien la broma sin gracia.

Mas yo no me tenía medida. Ni mucho menos. Con un espíritu de nata y sirope, nadie me había adiestrado en la cruel palestra del mundo. Las colas de desempleados circundaban la urbe, ahogándola como un lazo. Inútiles fueron la erudición, las licenciaturas, los idiomas. La clase media se había desplomado hasta la escasez, los obreros habían retrocedido una centuria y caminaban en ayunas. Cualquier tipo de horizonte se alejó hasta la invisibilidad.

—Soy débil, soy frágil. Tirito de pánico, no estoy acostumbrada a todo esto.

Un día leí un artículo sobre los grandes éxitos empresariales de Jorge. La ambición colmada había convertido su matrimonio en millonario. No perdimos por completo el vínculo, felicitándonos por el nacimiento de sus criaturas, encontrándonos en reuniones de antiguos alumnos. Un opio suavísimo se adensó en mi lengua, un hidromiel de dioses. Vi una llave, una luz, un portón que se abría ante mí.

—Aquí hay un camino. Aunque deba sufrir al caldo de Sofía.

Ciertamente no consulté a mi parentela, sin norte alguno, cuyos duelos se acumulaban. Pero, en la soledad total del insomnio, pensé en cuánto me escoriaba la decisión. La hipócrita y el enano. La hambrienta desagradecida. Me devoraban los celos por su fortuna, dudando incluso de la legalidad de su origen. Ah, ese horno que genera el orgullo. Humillación. La negra honrilla. Deja tu espada y tuerce el cuello. A pesar de todo, telefoné. Y nos citamos para el día siguiente.

Tras ser preguntada por un guardia de seguridad, un conserje y una interna, se me permitió entrar en el salón. Allí se hallaba el matrimonio. Mi compañera había cogido peso, aunque el excelente traje disimulaba, con su hábil tijera, los sobrepesos. A Jorge ya no le era dado confundirse con un niño, tenía todos los emblemas de la madurez, aunque en versión reducida.

—¡Qué alegría! Pasa, pasa, mujer.

Sentí un gozo enorme al notar el abrazo de la calefacción: ya me parecía a papá. La idea de tornar a vivir en una casa desangelada se me hizo insoportable.

—Estás estupenda, increíble —gritó en falsete Sofía—. Dime el secreto de tu dieta.

—Es muy simple y demasiados lo saben. Como poco ya que me falta dinero.

Ah. Silencio sepulcral, pupilas dilatándose. Noté cómo observaban mi atuendo, asimétrico y rígido, sin concordancia. El que usan los que no pueden obtener otro.

—Vengo a pedir un favor. Necesito trabajo.

Ya delante de un café, me explicó Jorge los desequilibrios de la compañía. Yo evitaba enrabietarme, porque me iba todo en las transacciones. Mas, cuando tasaba los muebles, las joyas, las alfombras iranianas, todo lo que olía fuertemente a lujo y clase, un hontanar ácido me calcinaba la boca.

—Qué mal momento. Vamos a tener que expulsar a gente valiosa que aprecio mucho. Ni siquiera podemos ayudar a dos sobrinos.

—Mi hermana lo está pasando fatal—. Subrayó la matriarca, con su nuevo vocabulario de rica.

Pensé, en cinco minutos me dejan en la calle y tras el portero se halla la intemperie, el apetito que ningún día se acuesta saciado, la cama húmeda, que ninguna manta alivia, el terror, las letanías familiares, razona, pondera deprisa sin desfallecimiento, como en una partida de ajedrez, donde el rey eres tú, porque aquí te juegas no solo tu vida, sino la de aquellos que te la dieron. No, no, aún hay el futuro. Lo hay.

—¿Y convertirme en niñera? Una suerte de institutriz antigua, versada en idiomas.

—Los niños ya acuden a una institución bilingüe.

Entonces se adelantaron los chiquillos y les pregunté en inglés cuestiones fáciles, que no entendieron. Ni siquiera les era dado saludarme.

—Estás nerviosa, lo detectan y se asustan. Son muy sensibles.

—Es cierto, no me han visto jamás. Paso el testigo al padre.

Jorge notó de inmediato que sus vástagos desconocían la lengua de Dickens por completo. Y ya tenían diez y ocho años, no era una pequeñez irrelevante. La niña, por lucirse, comenzó a contar hasta veinte, haciendo carantoñas. Pero el padre la cortó de un tajo. Se le había torcido el humor.

—No saben. Y ya que jamás hablamos en otro idioma, no lo habíamos descubierto. La madre nunca había sentido devoción por las lenguas vivas y no chapurreaba ninguna.

Me miró con rabia y curiosidad, quizá también con miedo. “Entras, compites, ganas”.

—¿Qué más idiomas conoces?

—El francés y el alemán.

—Te quedas. Compartirás la alcoba con la muchacha. Eso es inevitable, porque recibimos a mucha gente y nos hace falta el dormitorio de invitados. Seguro que llegamos a un acuerdo. Ahora he de llamar a la empresa. Disculpa.

Intervino Sofía, de muy mal talante:

—Yo también tengo algo que decir, ¿o no? Me niego a que haya más extraños residiendo aquí. Necesito a una interna para ayudarme. Nada más. No nos queda vida de familia. Es un hotelucho. Viviré sin entender qué demonios cuchichean mis hijos.

—Hay que sacrificarse por ellos. Esto es esencial, no secundario, no discutible. La decisión, querida mía, ya está tomada. ¡Vaya con el colegio! ¡Y tienen la cara dura de ponerles buenas notas en lenguas! ¡Me van a oír!

Me alegré, con malignidad, al ver lo poco que pintaba Sofía. Mi antigua compañera lo había subestimado: él era el jefe en esto y en todo. Bien, así podía ejercer la sumisión de una esposa medieval. Los niños fueron, lloriqueando, con la muchacha a la cocina. Les escocía el chasco del padre.

La palabra adaptación es cruel, debería llamarse: “no hay remedio”. ¿Se aclimata el indigente a su ruina, el enfermo a su dolencia, el interno a la cárcel? Tenía que pernoctar con aquella chica, que ya había colonizado su espacio íntimo, para la que fui un estorbo y un agravio. Le pedí perdón y organizamos turnos en nuestra ergástula.

A veces me caían en gracia sus torrentes verbales: “¿Tú conocías al enano? ¿Sí? ¿Y estudiaste con la arpía de su mujer? Y con el capital que remueven te ponen a servir, eso es un amigo, Ave María, qué gentuza, porque a mí, vaya, así me han conocido y así me contrataron, si supieras cómo hablan él de ella cuando está presente, ella de él cuando se halla ausente, es para troncharse, afortunados son, los niños crecen bien, son sanos, algo cortos, como la mamá, pero no de talla, el padre está obsesionado, los mide y remide, lo has visto en el salón de juegos, la cinta pintada en la pared, ella gime y reza y viene gente importantísima, yo soy una bruta de pueblo, aunque no me la dan, una panda de criminales, si no dan con sus huesos en el trullo, es porque tiran de tantos hilos que se cae el tenderete, una amiga de la juventud y meterte a fregar, no de inquilina, no de pariente lejana, para que no te engañes, Jesús divino, qué basura, yo seré una menesterosa, mas así no lo hacemos los desgraciados de los pobres”.

Volvía al hogar a menudo, aunque en nada alivia-

ba a los míos. Ni la vagoneta de leños, que parecía haber desarbolado Canadá, ni los materiales de pintura, que se iban acumulando sin uso. No encontré la forma de animar aquel velatorio. Me rehuían, hasta que papá se interesó por el origen del peculio:

—Hija, ¿de dónde sacas el dinero?

—Trabajo en una empresa de unos conocidos que...

—¡Busco la verdad! —prosiguió—. Porque si te prostituyes, escojo la muerte. Es lo que hacen muchas jovencitas hoy. ¡Qué horror!

—¿Seguro que la quieres? Me han contratado en una casa, como institutriz bilingüe.

—Una ocupación honesta —repuso mamá—. Al acabar esta horrible crisis, será una anécdota más de tu vida. ¿Quiénes son los padres?

Pero cuando le hube de contar que se trataba de Sofía, se estremeció, un mazazo interno la sacudió como a una pitia. Pidió disculpas y se metió en la cama. Tiritando de fiebre y de furia. Se derrumbó y no pudo levantarse. Lo repito mil veces: nos perdía el orgullo.

Llegué a echar de menos, ¿no es peculiar el hu-

mano?, las volutas de papá, el ahogo, el olor pungente de la alquimia del taller, el estridor de la carreta.

Me impusieron un uniforme y se me aconsejó usar la escalera de servicio. Nunca había prestado atención a la coquetería, ya lo dije, cuando comenzaba a elegir la elegancia, era devuelta, mi némesis, a un atuendo escolar o monjil. Humillante, en cualquier caso.

Mis educandos que, en general, eran atentos, al verme así ataviada se negaron a obedecer. Los niños aprenden sociología con tres años, son auténticos peritos en desigualdades. Y adoran las caídas.

—Repíte en inglés este saludo. No se entiende.

—Ni hablar. Tú eres otra criada.

—Soy vuestra profesora de inglés —repuse, sin mucha convicción.

—Entonces, ¿por qué vas vestida así? ¡Friega este suelo!

Su lógica era inapelable, así que lo dejé estar. Paso a paso, Sofía me fue introduciendo en obligaciones más profundas que la pedagogía: cómo limpiar las baldosas, planchar bien los pantalones del marido, lavar a mano sus trajes de coche.

Mi madre se iba muriendo de rabia y de impotencia.

—Ay, Jesús, tengo que irme. Mamá está peor.

—No te preocupes. Te lo descontaremos del salario. Tómate las horas que necesites. Pero no dejes nunca solos a los chicos.

—Soy responsable de ellos, su seguridad es esencial. Ya lo sé.

De pronto, se me ocurrió que no deseaba ir sin un apoyo, que me era imposible.

—¿Quieres acompañarme a la visita?

Creyó que se trataba de una broma a destiempo, causada por mi ansiedad, y pestañeó.

¿Es que yo había olvidado quién era quién?

—Si no la conozco. Jamás la he visto. Anda, ve,

que se te hace tarde.

Y pensé, pero no dije: Es la persona que te alimentó durante dos años. Ni más ni menos. Cuando tú sucumbías bajo la pobreza y el hambre. Entonces... Mamá.

El galeno se había sentado a su cabecera. Le tomaba el pulso, miraba unos gráficos por devorar unos minutos más, pero en su rictus se leía que el embrollo no tenía solución. Con un gesto inequívoco, pedí que saliese.

—Doctor, diga la verdad. A mí sola. Mi padre se ha entumecido.

—Tu madre está mal, hoy la veo peor. Ha tirado el remo al agua, como decían los clásicos. No ingiere las pastillas. Se niega a una hospitalización y aquí, ¿qué vamos a hacer?

—¿Cuánto? ¿Días? ¿Semanas?

—Ah, no, ahí no me pillarás. ¿Quién puede asegurar algo así? Las reacciones son estrictamente individuales. Puedo afirmar que un mes y quedarme corto. O mañana no amanecer esta señora.

Era ya mi madre su propio camafeo. En vez del blusón de artista, lienzo vivo y autónomo de colores, un paño rodeaba su cuerpecillo, pero con estigmas de sudor, medicinas, sangre. El traje último, la mortaja ungida.

—Ah y yo frente a todo, sola. Sin ayuda, ni una mano, ni un puntal en que apoyarme. Entonces discurrí, ya me parecía a ella, con qué velocidad me iba convirtiendo en ella, inmortalizándola. ¿Qué sería de sus óleos magníficos, qué destino aguardaba a su legado?

¿Y la colección del taller? Su agonía me escoriaba menos que la incertidumbre que se cernía sobre los lienzos, sus experimentos con acrílicos, las sosegadas acuarelas.

—Llama de día o de noche. Apunta mi teléfono. Y tú come, muchacha, estás flaquísima

—apuntó el doctor.

—Casi no pruebo bocado. Me hundo.

—Pues haces mal. Ahora necesitamos tu fuerza.

Mi padre, enmudecido por el espanto, ni se movía ya frente a la estufa apagada.

Volví al lujoso dúplex de mis señores y quise explicarles la pesadumbre, el horror a la Dama Encantada, con su clepsidra que no cede, gota a gota. No había nadie, lo cual era extraño en aquel carrusel de entradas y salidas. Me introduje en el dormitorio y, entonces, sobre la mesa, encontré un bocadillo de jamón.

Pensé, se ha arrepentido, sabe, en el fondo, que no se portó bien, que fui generosa y nunca se lo he echado en cara, al final es un ser humano sensible, quizá un consejo de su confesor, la atrición, la culpa.

Medité, es lo que más me apetece, lo único que tragaría, bien está lo que bien acaba, ha tenido al menos uno, un bondadoso detalle, ese acto noble que redime.

Miré, parecía un bodegón de Heda, o mejor, de Velázquez o Zurbarán, en su austeridad, o del hiperrealismo de Dalí. Una lanza de luz entraba en él, transfigurándolo.

El pan era crujiente, el jamón púrpura y abundante, sin grasa, abrieron el portón, ya están aquí, nuestra pubertad compartida, el aula vieja y polvorienta, los exámenes.

—Caramba, ¿dónde lo has puesto, mujer?

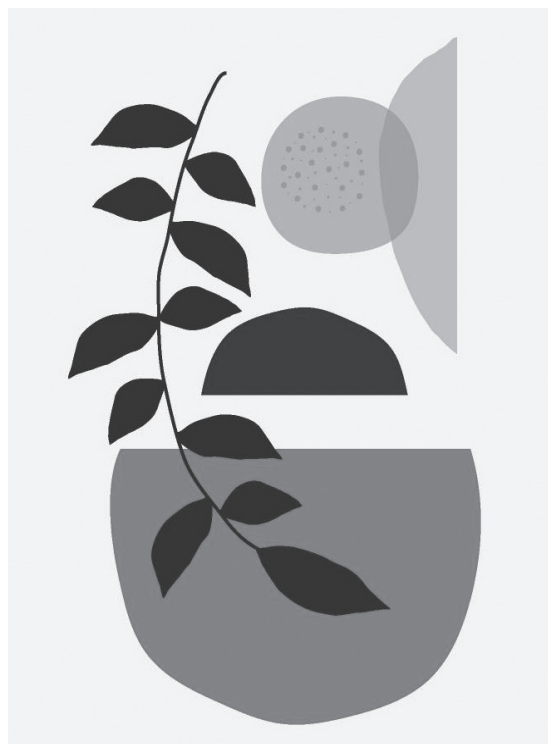
—Señora, si estaba en la cocina.

—Mamá, dámelo ya. O no lo quiero.

Una palpitación, como un estallido, me empujaba a desoír estas frases. Igual que si me hallara bajo el océano, desentendida de la tierra. Cogí mi bocadillo mas, en el mismo segundo en que iba a morderlo, Sofía gritó arrebatándomelo:

—Pero ¿qué haces? ¿Has enloquecido? Es la merienda de la niña. Pues sí, para ti iba a ser. ¿No ves que es de jabugo?

La escruté abiertamente. ¿Había olvidado dos años de atenciones, de pequeños sacrificios de estudiante? ¿Era posible? ¿Qué había esculpido la vida con ella? ¿La humillé, cada vez la zahería sin conocimiento? Lo que yo ponderaba caridad, compañerismo. ¿Era el Mal encarnado, o yo una

mimada por la fortuna y en exceso susceptible?

Bajó los ojos, mientras pasaba tal delicia a su pequeña. Esta, hija del capricho, tiró el pan a la basura y se fue a jugar.

Esperé una explicación, razonable o ilógica, algo que me ayudase a entender. Seguía investigándose los dedos, como rezando. Temblaba.

Comencé a empaquetar mis pertenencias, ante su quietud, su concentración insoportable, sin preguntas. Me escoltó hasta la puerta, cerrándola tras mi salida.

Apareció un sol otoñal, una moneda de platino. La sangre caliente se desbordaba por mi cuerpo. La ciudad conocida, mansa, se abrió igual que una delicada rosa. Era mía, me convertí en su dueña absoluta.

—Ahora, queda el futuro —me repetía entre lágrimas, trotando tan deprisa como en plena juventud—. Aunque mamá fallezca, aunque el mundo se quiebre bajo mis pies.

Los círculos, las posibilidades, se ampliaban en un estanque adánico. Corría hasta el ahogo. Y me sentí más libre, viva y fuerte que en toda mi existencia anterior.

***

XXXII
PREMIS
LITERARIS
FRANCESC
BRU

A
R
K
J

PREMI_Poesia en Valencià

PÀRIA

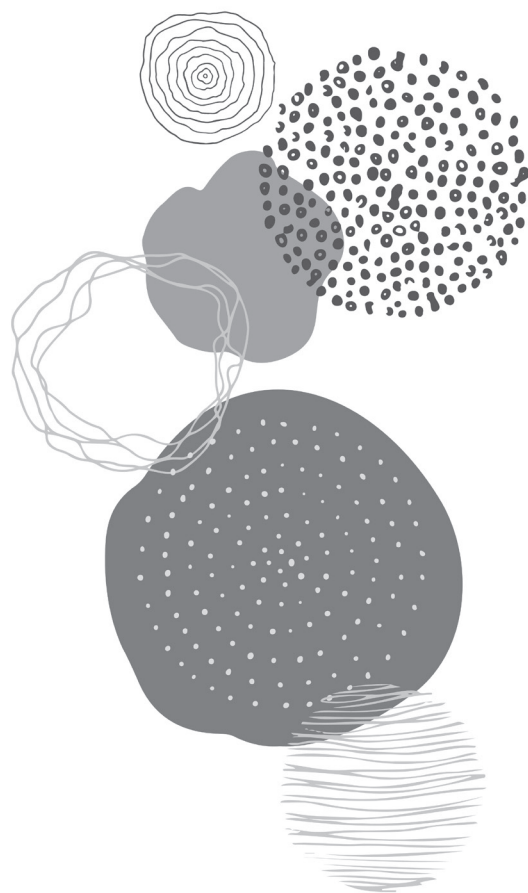
JOAN ARMENGOL I PUIG

PSEUDÒNIM: A CONTRACOR

“Detesto les cases on fa fred
i les ideologies.”
GABRIEL FERRATER

“Ara tot és cruixit i esqueix de branques
on tot era remor i cruixit de sedes.”
NICOLAU DOLS

“Res ni ningú ens pertany
excepte en la memòria.”
TXEMA MARTÍNEZ-INGLÉS

1

Les ales han passat sense tocar-te;
només la ràfega de l'esbatec
t'ha acaronat el pòmul i la galta
ha encès el to rosat. I no saps res

de l'estela que hi ha llaurat un àngel
encimbellant un rètol en hebreu
que deia, més o menys, que ja s'acaba
l'eternitat tal i com tu la veus,

on la queixa té les cartes marcades
i els daus llançats sols mantenen el pols;
que no s'hi valen pròrrogues amargues
si allarguen l'agonia d'aquest xou.

El marge concedit és la distància
del que has viscut respecte a allò que vols
i mesures amb cinta el tros que et falta,
mentre demanes tanda en aquest joc.

2

Se t'espongen les mans com un pa tendre
i es fan presents els blats que has madurat
quan retorna l'estiu amb colors verges,
bo i passant per la porta a mig tancar

de la tuta tan fràgil, de l'argila
que aguanta tot el pes, l'enteixinat
en equilibri de palles i bigues
i un adob que serveix per decorar.

Dibuixaràs amb llapis el grafisme,
els contorns que el sol ha sobrepujat
i amb aigua que has buidat de la piscina
faràs un mar que no sap navegar.

Passaràs de puntetes i amb sabates
blanques, lluint al cap un panamà
i un rellotge al canell i, a la solapa,
una agulla que és d'or i no de cap.

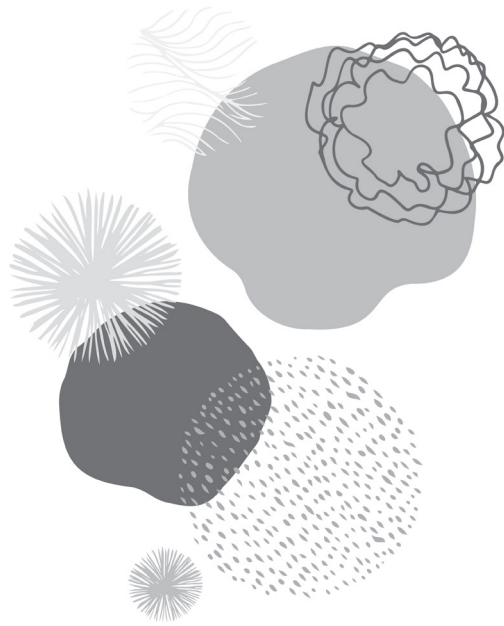
3

T'has fet pols de camí sobre l'asfalt
que els arbres han ombrat de matinada
i camines a salts, com els pardals,
i mires amb un ull a cada banda.

Tens les soles gastades i l'espart
és el d'una collita equivocada;
els passos vacil·lants erren el pas
i afebleixen la senda que s'hi arrapa.

No passes prop del riu, que la ribera
és plena d'entrebancs que no has previst,
ni beus a petits glops l'aigua que espera
per sadollar la set del teu neguit.

La posta del migdia és massa lenta,
feixuga la cintura del demà
i fals el portaveu de les quimeres
que onegen com banderes als fanals.

4

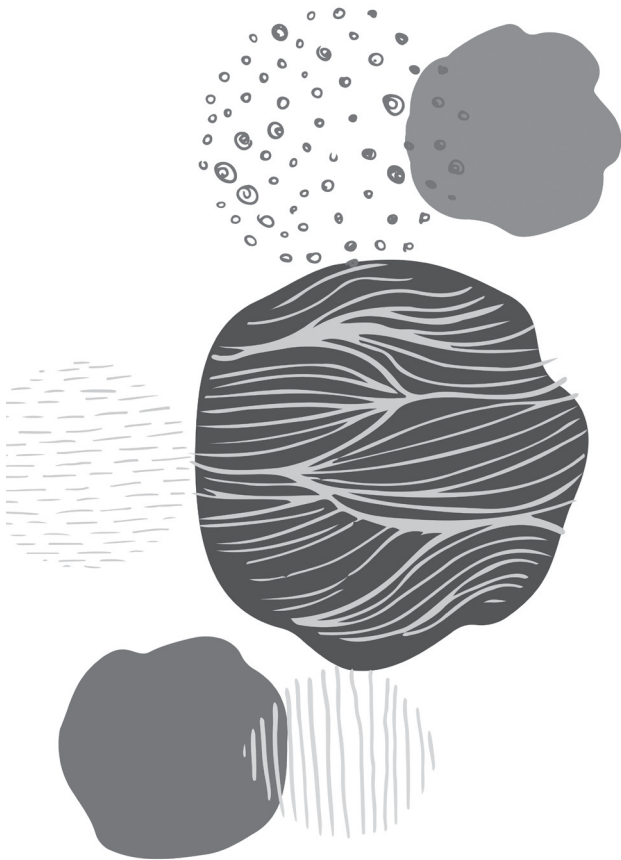
És hora d'anar a casa i, sense claus,
esperes que la sort t'obri la tanca,
que trobis a la bústia el jornal
barrejat amb pamflets i propaganda.

És d'hora per anar-hi, perquè abans
has de parar a fer el got i la xerrada
al bar nocturn on et solen fiar,
que queda just a mig camí de casa.

És tard per anar a casa, avui ningú
t'espera amb el sopar al microones
i a la tele no fan res del teu gust
i al llit no dorms, que només dones voltes.

Potser no hi vagis ni d'hora ni tard,
ja dormiràs demà a l'oficina
o a mig matí, quan surtis a fumar,
o quan et paris a posar benzina.

Pot ser que tornar a casa sigui un pas
del tot innecessari; la revolta
es fa al mig del carrer alçant les mans
amb altres desnonats, davant la porta.

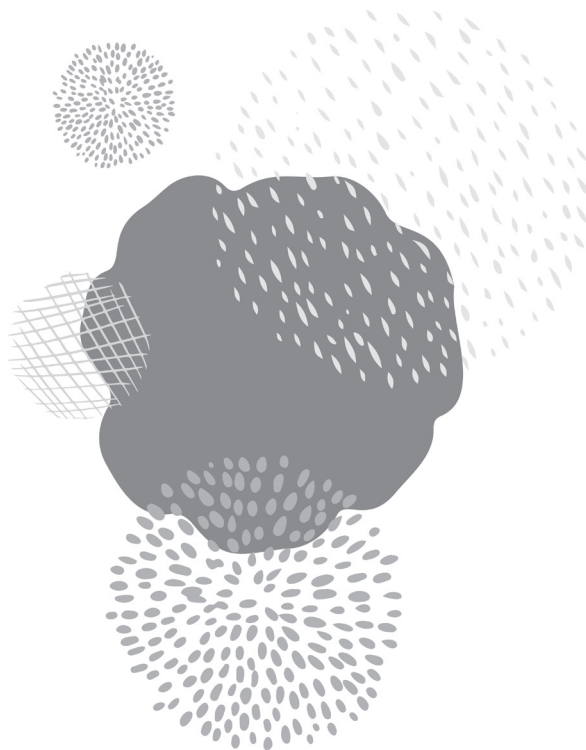
5

No t'és donat tastar la mel en bresca,
ni el regalim untós del nèctar dolç;
la teva casta té, per tota menja,
engrunes de pa negre i el renom

que t'has guanyat a pols en la niciesa
del repte quotidià de l'anar fent,
salpebrat i amanit amb les promeses
que mastegues incrèdul entre dents.

Et creixen les arrels entre les pedres
i foraden la terra, són com dits
que es tanquen sobre el puny i es fan bandera
en la revolta que et corca per dins.

Cales foc a la sang, fas fumeroles
amb el sentiment coix que va encenent
la frustració pregona que desborda
la salvatge escomesa de la pell.

6

Esperes el matí, la llum que torna
quan es trenquen els vidres de la nit
en brevíssims colors que s'assaonen
en néixer un tebi esplet de blau marins.

Maquilles amb afaits l'oval del rostre,
el blanc de calavera no t'escau
i queda un buit de res sota la crosta;
tanca la porta amb pany, torna les claus,

t'has desdit de voler entendre les coses
sota un tapís d'estrelles flamejants
que s'apaguen i encenen com les torxes
per posar claror i ombra al pas dels anys.

No esperis cap matí que identifiqui
la mena d'esperit que avui et mou
diferent al viscut des d'un principi:
agafa el que t'han dat i aixeca el vol.

7

Amb la punta dels dits t'han tocat l'ànima;
n'hauràs d'allisar el traç, passar-hi un drap
i planxar les arrugues, cosir bastes,
llaurar-hi algun desig i fer les paus

amb els parcers llogats de temporada,
anyaders que han sembrat cugula i mal
i no han estat fidels a fer recapte
d'una collita magre; acabaràs

per fer-te tu mateix aquestes feines
amb una eina esmussada, residual
i adormir el cos en llits sense requesta,
esperant que es desvetlli un riu de fang

que faci net del cau de la misèria
i s'engrani entre boca i paladar
per esbombar a mig món una sentència,
l'art malèfic d'un últim ritual.

8

Et banyes en les hores que amarguegen,
et rentes amb sabó de rentar plats,
peses a la romana les desfetes,
aigualeixes el viure amb aiguarràs.

De les receptes en fas serpentes,
de la pena quaderns de navegar,
amb l'aigua de la pica sal marina,
de l'orina algun raig de sulfumant.

A sota del coixí hi tens quatre somnis,
en tres hi surt algun amor fadat,
el quart sol passar comptes amb l'insomni
que tan sovint enrandà el teu capçal.

Tires pedres al llac de l'existència,
encercles les derrotes amb compàs,
recomptes blat i boll, passes la serra
i aboques a l'aigüera el que et fa mal.

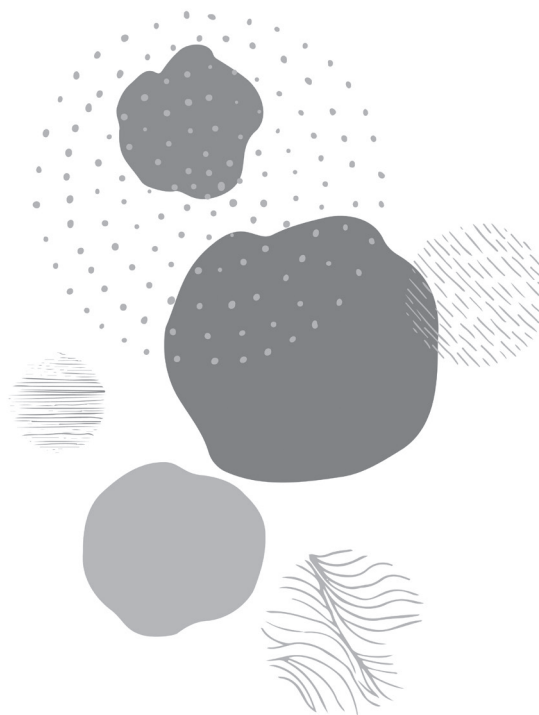
9

Has guardat els records sota les pedres,
en indrets que potser ja has oblidat
i jugues la partida dels divendres
sobre un tapet de verds sense estrenar.

Extravies el pas de les estrelles
i les hores dissoltes en el glaç
d'un whisky sense gust o en la ginebra
que, lentament, et vol intoxicar.

Queda una estela de coses perdudes
i de mars que no paren de passar
en vaixells de paper farcits de dubtes,
íntimament noliejats al tard.

S'esvaeixen migranyes ressagueres
en inútils i tèrbols temporals
per començar altre cop, des de diumenge,
setmanes que s'assemblen més que mai
als records enterrats sota les pedres.

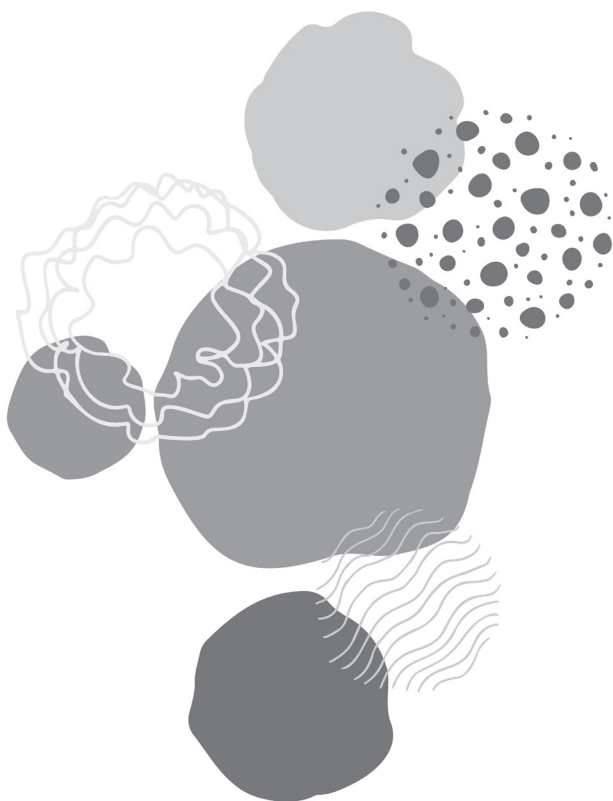
10

Has esmerçat el temps en pensar i jeure
-a llaurar-te un prestigi?- i, malgrat tot,
ets hoste dels errors i malapteses
com burxes que se't claven. Si tens sort,

veuràs com creixen flors enmig de l'herba,
cactus al pedregar i un riu al cor
amb un corrent escàpol; la desesma
nodreix peixos que neden entre el llot.

Si no fos, si no fos... et repeteixes,
com un ressò metàl·lic a tu sol;
però és, però és... com una queixa
respon el tornaveu un altre cop.

T'adones massa tard que el que tenies
ha adquirit els matisos del rovell,
tufeja a resclosit i, a sobre, es pinta
amb un verdet que nia dintre teu.

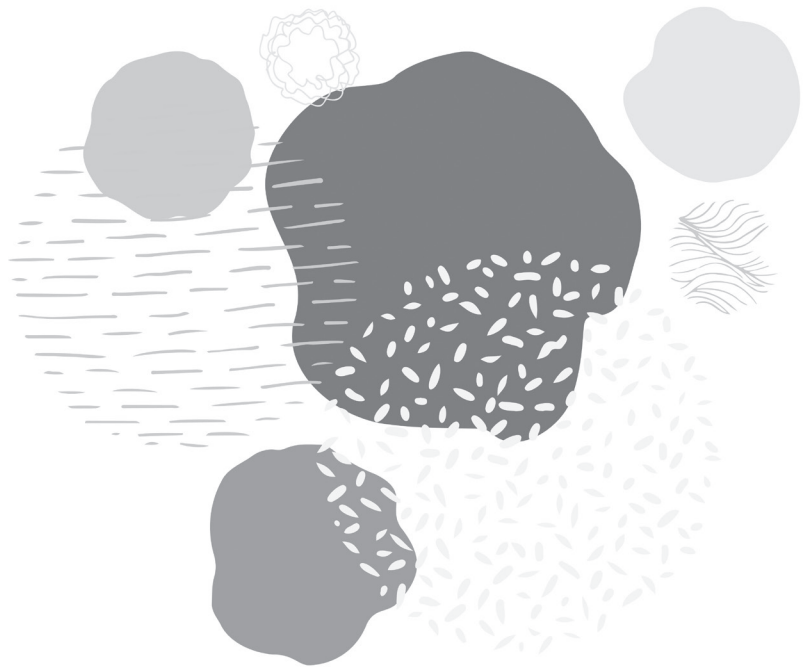
11

Nedar a contracorrent t'ha fet més home,
portes gruixa d'escates a la pell,
sentor de sal marina dins la boca
i un silenci que calla, en tot moment.

No has arribat a port i les mareas
et lassen i t'allunyen, indefens;
no portes salvavides, les aletes
et semblen blocs de pedra o de ciment.

I veus com l'ull del far que et fa de guia
pampallugueja indiferent al temps;
tens fred, aquesta nit, saps que voldries
seure a la llar de casa. De moment,

et toca bracejar, moure les cames,
a estones fer-te el mort i anar nedant
fins que et despertis del malson de l'aigua
en aquest mar ple d'ones inquietants.

12

No tens por de morir i tot et mata,
passes pels camps de mines amb tractor,
espigoles el que han deixat els altres
i lences certes coses. Vas pel món

com un drapaire empès per enyorances,
encegat per estranyes lluïssors
i amb un bastó a la mà et fas captaire:
tens un tresor ocult en algun lloc.

Camines sense rumb, alguna cova
serà un recer auster i ocasional
on et puguis refer, agafar forces,
continuar el camí fins a acabar

on els punts suspensius clavin les fites
i els versos quedin prou ben embastats
per semblar que el poema de la vida
ha trobat llodriguera i punt final.

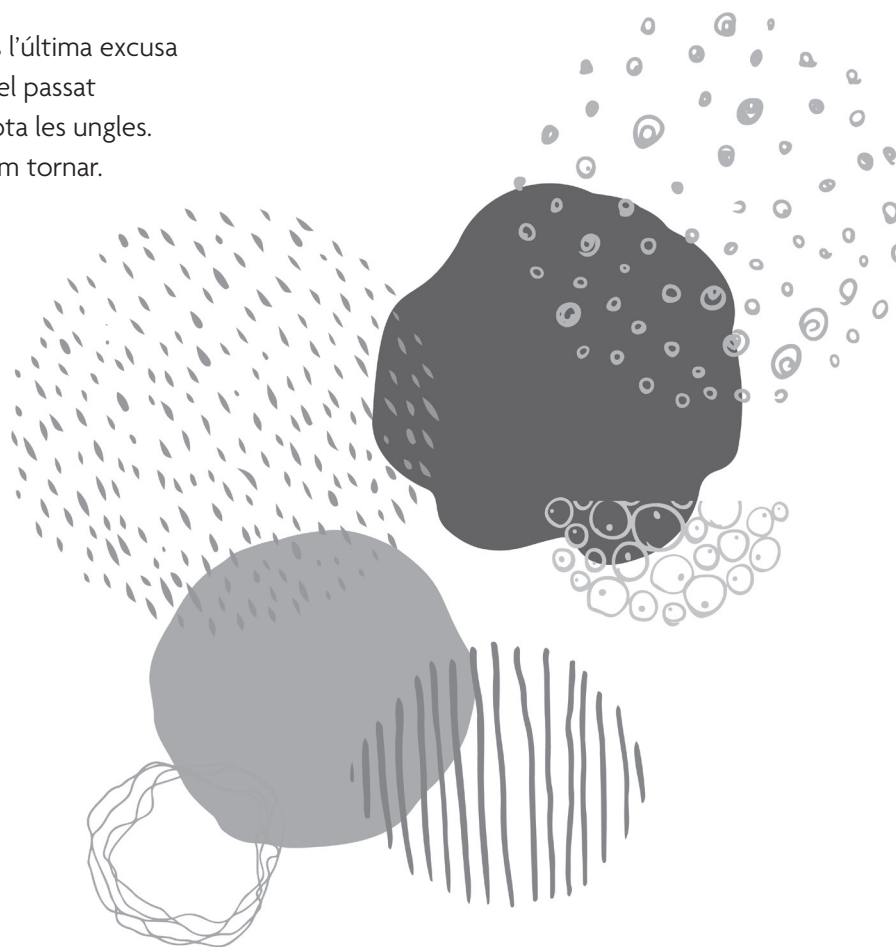
EPÍLEG

Has volgut tornar a casa on t'esperen
el record i el silenci a les parets;
sents veus de sobretaula i la feresa
tan certa de saber que no hi ha res

que mimetitzi el blanc de les esquerdes
amb les llums foses que hi ha al safareig
on pengen els llençols, bugada estesa
plena d'absències que tu no veus.

El mal profit que duus a la mà esquerra
porta espígols i brins que no han florit
i una amargura al mig de la pitrera
que diu: no hi ha demà sense l'ahir.

Has esgotat fa temps l'última excusa
i portes la penyora del passat
en forma de pecat sota les ungles.
Pària ets i no saps com tornar.

XIVI
PREMIO
LITERARIO
ARCADIO
FERRER PEIRÓ

AR
R
K
K
J

PREMIO_Poesia en Castellano

FUE AYER

YOSE ÁLVAREZ-MESA
SEUDÓNIMO: EQUIDISTANCIA

De niños dibujábamos
relojes de pulsera en la muñeca
(reloj de tinta bic que mamá restregaba
con alcohol y reprimenda por la noche)
como si el tiempo fuera un juego, o una broma
a la que dar perpetua relevancia.

Y es que entonces el tiempo
era un cabrón sin dientes.

* * *

Una vez (solo una)
vi a la abuela
(esa mujer curtida en mil batallas) llorar.
Nunca supe por qué.
Pero se me grabó en la piel
la sombra de aquel llanto.

* * *

La maestra tenía una vara de avellano.

Era un palo tan recto como su idiosincrasia, y todos
veíamos en él un dragón o una fiera
que apoyaba su testuz en la pared
junto a la mesa de la Fiera Mayor.

Quando caía al suelo parecía un monstruo muerto,
pero resucitaba al son de la trastada
para hincarnos el diente.
Siempre resucitaba.

Fue un violador de manos en las manos sarnosas del docente.
Fue un violador de mentes.

* * *

Doce años tenía María Esther
cuando la carretera le rebanó la vida.

Poco después papá se fue con ella,
y cuarenta años más tarde
se ha encontrado de nuevo con su hermano y su madre.

Pronto en el mundo no quedará siquiera
la huella de sus nombres en el mármol.

* * *

Era el río una senda de cometas y el humedal
un reino de castillos y barcos de piratas.

En primavera
el color embriagaba los sentidos,
las flores hacían veredas de arco iris
y las libélulas
sobrevolaban el croar de los sapos.

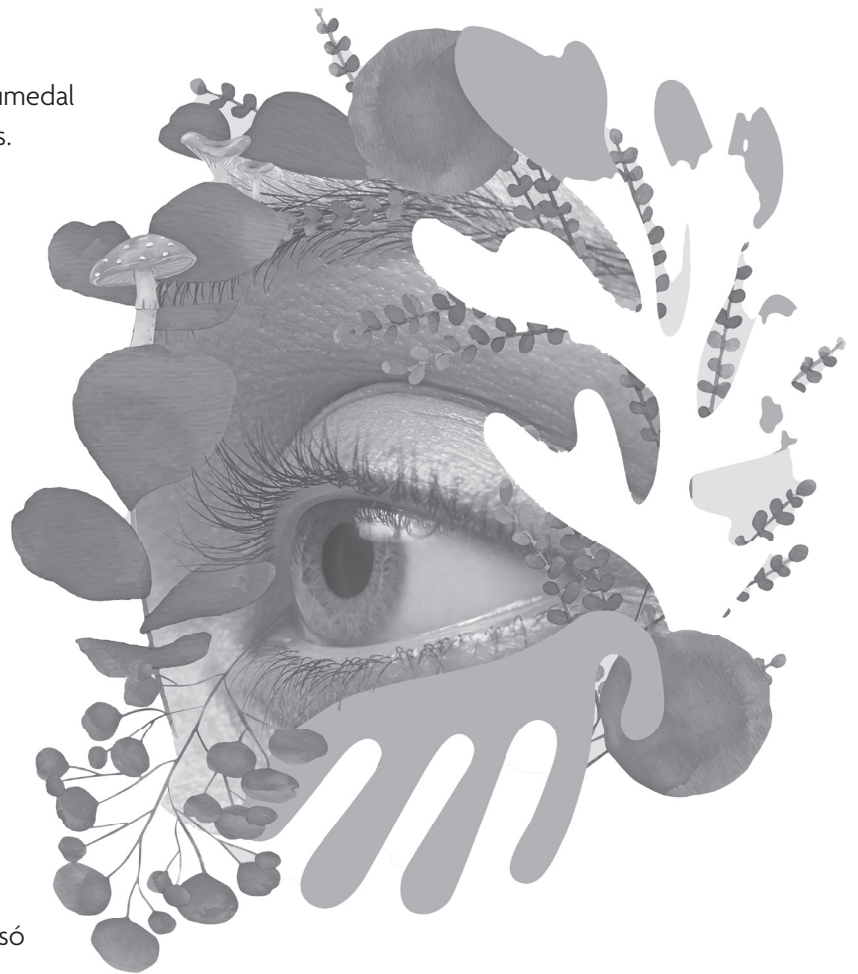
El río era verdoso y frío,
con un puente donde colgar los pies
para tocar su risa
(casi siempre reía).

Hoy suena con estrépito
su cauce en mis arterias.

* * *

Otro cate en Historia. Deberían
reservar la asignatura para aquellos
que en verdad quieren saber lo que pasó
(a mí me importa un bledo).

* * *

Hay un runrún amarillo en la memoria.

Un runrún de pasos y hojarasca,
de páginas antiguas y dedos infantiles,
de albaricoques desprendidos del árbol.

Hay un runrún que sabe a atardeceres
y huele a insensatez.

A veces
el tacto de su piel le hace sombra al momento que pasa.

* * *

Días de playa y helados de limón.

Olor a gasolina (memoria selectiva).
Mi padre me enseñaba a nadar junto a las rocas
de los años sesenta.
Yo era una criatura,
pero él era tan joven...

* * *

No había nada mejor que cambiar cromos.
De ciencias, de Tarzán,
de Hazañas Bélicas.

Lo tengo, no lo tengo, tacho el número.
Pongo un punto de cola en cada punta
y se llena un vacío.

A la mitad me cansaba del tema
y empezaba una nueva colección.
Menos mal que mamá las completaba todas
(no había nadie mejor cambiando cromos).

* * *

Cuando el pasado vuelve
es señal evidente de que la edad nos pesa.

¿Por qué disfrutaremos tanto recordando?
¿Acaso es que todo tiempo pasado fue mejor?
¿O es que el presente no nos ha dado tiempo de añorarlo?

* * *

Era ayer
(all my troubles seemed so far away)
y el futuro suponía llegar al día siguiente
para seguir jugando,
la excursión de la escuela para el sábado,
o un poco más lejano
unos zapatos nuevos para estrenar en Pascua.

Era ayer, y no había un ayer que recordar.
La vida no tenía pasado
y no existía por tanto la nostalgia
(mirar hacia atrás era darse la vuelta).

Era ayer, y no éramos conscientes
de que los días pasan,
de que todo termina alguna vez,
de que la muerte acecha en cualquier parte,
de que los cumpleaños dejan de tener gracia
cuando han pasado muchos.

Era ayer (love was such an easy game to play)
y las lágrimas se olvidaban de prisa.
La tristeza era un domingo en cama con anginas
que se endulzaba con Pez y gominolas,
y el dolor se curaba
con un sana-sana de mamá.

Era ayer y nada ambicionábamos
(no conocíamos nada mejor que aquello que teníamos).
La prosperidad era acumular lápices de colores,
soldaditos de plomo, lazos para las trenzas,
tebeos, caracolas.

Era ayer. Era un ayer sin tiempo.
Era un ayer de azúcar al que siempre se vuelve
cuando el hoy nos impregna los ojos de sal.

